

תּוֹשַׁבְתֵּי
AV
ELUL
רוֹשׁ חֹדֶשׁ
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

DEN ŽIDOVSKÝCH PAMÁTEK 2017
(Synagoga v Mikulově, restaurovaná v rámci projektu 10 hvězd.)

Foto Libor Teplý.

DEN PŘIPOMÍNKY VYHLAZENÍ ROMŮ A SINTŮ

V noci z 2. na 3. srpna 1944 zavraždili nacisté v plynových komorách poslední vězně tzv. cikánského rodinného tábora v Osvětimi-Březince. Celkem bylo v táboře během 17 měsíců jeho existence (od února 1943 do července 1944) vězněno na 23 tisíc žen, mužů a dětí. Přibližně 20 tisíc romských a sintských vězeňkyň a vězňů bylo v táboře zavražděno. Tento den ustanovil v roce 2011 polský Sejm jako Den připomínky vyhlazení Romů a Sintů. Roku 2013 bylo datum 2. srpna prohlášeno Radou Evropy mezinárodním dnem připomínky také na celoevropské úrovni.

Institut Tereziánské iniciativy, spolu se společností Konexe a Českobratrskou církví evangelickou (za finanční podpory Nadace Židovské obce v Praze) připomíná **2. srpna** památku Romů několika akcemi: program zahájí v pravé poledne vyvěšení romských vlajek na budovách zúčastněných organizací. Dále proběhne v Nizkoprahovém klubu Husita (náměstí Barikád 1, Praha 3-Žižkov) kulturní a vzdělávací program. Od 16 hodin promluví historik Michal Schuster na téma likvidace tzv. cikánského tábora v Osvětimi-Březince. Od 18 hodin se uskuteční tanečně-hudební vystoupení Romano dživípen z Králova Dvora u Berouna a nakonec začne v 19 hodin koncert světznámého akordeonisty a zpěváka Mária Bihárho a kytaristy a zpěváka Petra Horváta. Všichni jste srdečně zváni. *iii*

ČESKÁ VÝPRAVA NA 20. MAKABIÁDĚ

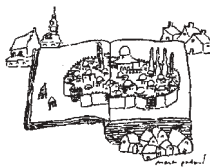
Letošní 20. ročník Makabiády se konal v Izraeli ve dnech 4.–18. července za účasti téměř 10 tisíc sportovců a 22 tisíc dalších návštěvníků z více než 80 zemí. Prestiž akce dokládá i osobní účast prezidenta Reuvena Rivlina a premiéra Benjamina Netanjahua na zahajovacím ceremoniálu.

Česká výprava získala dvě medaile a umístila se ve finální výsledkové listině na 20. místě z 59. delegací zúčastněných států.

Stříbrnou a bronzovou medaili vybojoval ve velmi silné světové konkurenci prostějovský sportovec Vojtěch Dub. Úspěšně reprezentoval Olomoucký kraj, město Prostějov, Židovskou obec Olomouc a Sportovní klub Hakoach a ve střelbě z reflexního luku na 18 metrů získal 2. místo a 3. místo na vzdálenost 70 metrů.

Členové české výpravy Hana Klofáčová (plážový volejbal), David Steiner (triathlon), Philip Eisner (plavání), Daniel Braun (tenis), Vojtěch Dub (lukostřelba) a Roman Gronský (vedoucí výpravy) byli v pátek 14. července přijati na ambasádě ČR

AKTUALITY

v Tel Avivu chargé d'affaires a.i. Delanou Mikolášovou a kulturním atašé Arthurem Polzerem.

Makabiáda (Makabejské hry, Maccabiah games) jsou od r. 1960 uznávány Mezinárodním olympijským výborem jako tzv. regionální hry, přičemž dalším regiony jsou Evropa a Amerika. Co do účasti byla letošní Makabiáda jednou z pěti největších světových sportovních událostí i proto, že soutěže v hlavních kategoriích dospělých doplňují i závody juniorů, masters a tělesně handicapovaných. Zahrnují nejen většinu letních sportů, ale také pro tuto oblast dosti neobvyklý turnaj v ledním hokeji. Poprvé se Makabejské hry konaly v roce 1932, od roku 1953 jsou pořádány každé čtyři roky v Izraeli. Kromě domácích sportovců se jich účastní sportovci židovského původu z celého světa.

Za dva roky proběhne evropská Makabiáda v Budapešti.

Účast české výpravy organizačně zajistil Sportovní klub Hakoach a finančně ji podpořily Federace židovských obcí v České republice, Židovská obec Praha, Židovská obec Olomouc, statutární město Prostějov, Olomoucký kraj, sportovní klub Hakoach, Klenoty Aurum, s.r.o a Folklore Garden, s.r.o. Všem děkujeme.

Zuzana Jančaříková

KONEC VZPOMÍNEK?

V minulém čísle *Rch* jsme přinesli recenzi k rozsáhlé výstavě obrazů Gerharda Richtera v Národní galerii. Ta se koná po celé léto a v jejím rámci se již uskutečnilo několik doprovodných programů. Vedle komentovaných prohlídek šlo především o uvedení dokumentárního filmu slovenského režiséra Petera Scheinera *Konec vzpomínek?*, které se konalo koncem července v prostorách Anežského kláštera, kde jsou také vystaveny Richterovy čtyři slavné obrazy s názvem *Birkenau*. Jak jsme již uvedli, Gerhard Richter se ve svém díle zabývá i tématem holokaustu. A nejde jen o sérii *Birkenau* či o obraz *Střelec Rudí*, který byl zapůjčen z Lidic.

Richtera také zaujaly některé výpovědi těch, kteří šoa přežili a své vzpomínky zapsali do sešitů, vydaných nedávno v Německu pod názvem *Žiji se svou minulostí*. Ke každému z patnácti svědectví vytvořil Richter samostatný obraz, který je reprodukován na přední straně publikace. Všech patnáct tak tvoří ucelený soubor. A právě s lidmi, kteří svá svědectví sepsali, natočil Peter Scheiner svůj dokument. Prolíná se zde několik rovin, vzpomínky těch, kteří přežili koncentrační tábory, s jeho osobními. Hned v úvodu přiznává, že když ho otec (který byl rovněž přeživší) vzal koncem sedmdesátých let do Mauthausenu, přiliš jej to neoslovilo. Až daleko později začal odkrývat rodinnou historii a zajímat se o to, co se vlastně za války dělo. Film je proto věnován lidem, kteří měli podobný osud jako jeho otec. Peter Scheiner, který se nakonec pražské premiéry svého filmu nemohl zúčastnit, působil v šedesátých letech jako kameraman bratislavského Studia krátkých filmů, pracoval i v bratislavském studiu Československé televize a po roce 1968 emigroval do Švýcarska. Také zde se věnoval dokumentárnímu filmu a v roce 1987 založil vlastní filmovou společnost. Není proto náhodou, že *Konec vzpomínek?* se zaměřuje na přeživší holokaustu, kteří žijí ve Švýcarsku. Donedávna zde působil i spolek, který tyto lidi sdružoval a snažil se jim všemožně pomáhat. Jeho činnost inspirovala Richtera k vytvoření zmíněného souboru obrazů. Role Švýcarska v historii šoa je dodnes vnímána rozporuplně. Jak se k ní staví místní židovská komunita a především ti, kteří šoa přežili? Snímek *Konec vzpomínek?* se zabývá jejich svědectvími a osobními traumaty a v tomto ohledu je velmi cenným dokumentem. *tk*

OBSAH

Den židovských památek 2017 **3**
 Komentář k Tófe na tento měsíc **4**
 Bohoslužby **5**
 Vybočit z kolejí – rozhovor s fotografem Jono Davidem **6–7**
 Shlomo Avineri: *Vracíme se domů* výňatek z knihy **8–10**
 Zemfel Pavel Kohn **11**
 Malíři Nachum Gutman a Jizhar Cohen ve čtvrti Neve Cedek **12–13**
 Farma s galerií
 pozvání do šumavské Slunečné **14–15**
 Michael Chabon: *Víc než člověk* **16–17**
 Paměťjistebnických domů **18–19**
 Nové vize výuky holokaustu **20**
 Izrael: *Útok na nový způsob* **21**
 Výběr z českých médií **22**
 Kalendárium **23**
 Knihy, kulturní pořady **24–25**
 Zprávy z obcí a ze světa **26–28**

V neděli 13. srpna 2017 se uskuteční první oficiální Den židovských památek v České republice. Návštěvníci

Synagoga v Mikulově. Foto Libor Teplý.

budou moci navštívit hřbitovy a synagogy, které obvykle nejsou volně přístupné nebo prošly v posledních letech nákladnou rekonstrukcí. Padesát vybraných židovských pamětihodností v Čechách, na Moravě a Slezsku představí bohaté kulturní dědictví židovské historie na našem území. Ti, kdo využijí této jedinečné příležitosti, se budou se moci současně seznámit s konkrétními kroky, které židovské obce, FŽO i další instituce na jejich záchranu dlouhodobě podnikají, i s náklady, vynaloženými v posledních letech na jejich rekonstrukci, údržbu a provoz.

V nabídce pochopitelně neschází patnáct památek, rekonstruovaných a zpřístupněných v projektu 10 hvězd (revitalizace židovských památek), který stále představuje největší úspěch na tomto poli v posledních letech. Synagogy a rabínské či obecní domy, restaurované v jeho rámci, bude možné navštívit za zvýhodněné vstupné, včetně expozic a výstav v nich instalovaných.

Březnice. Kresba M. Podval.

To ovšem není zdaleka všechno. Za stejných podmínek budou pro veřejnost v tento den od 10 do 17 hod. otevřeny rovněž synagogy v Čáslavi, Dolních

Kounicích, Ledči nad Sázavou, Loštčích, v Luži, Písku, Podmoklech u Sušice a Rychnově nad Kněžnou. Zpřístupněny budou také židovské hřbitovy v lokalitách Boskovic, Brandýs nad Labem, Břeclav, Březnice, Černovice, Čkyně, Dolní Kounice, Drážkov, Heřmanův Městec, Hroubovice, Hřivčice, Humpolec, Jičín, Kolín, Leděč nad Sázavou, Luže, Mělník, Mikulov, Mladá Boleslav, Nová Cerekev, Nový Bydžov, Pardubice, Plzeň, Podmokly u Sušice, Polná, Rakovník, Roudnice nad Labem, Rychnov nad Kněžnou, Turnov, Úsov, Ústěk a Žamberk. Úplný průběžně aktualizovaný seznam památek zařazených do letošního Dne židovské kultury najdete na adrese [## DEN ŽIDOVSKÝCH PAMÁTEK 2017](https://si-</p>
</div>
<div data-bbox=)

[tes.google.com/site/denzidovskychpametek](https://si-tes.google.com/site/denzidovskychpametek) a www.10hvезд.cz.

V mnoha objektech jsou vedle stálých expozic během letní sezony instalovány krátkodobé výstavy, konají se tu koncerty, přednášky a besedy. Několik tipů na spen:

Synagoga Krnov (15. 6.–15. 8. 2017): POLIN – výstava dokumentující život Židů v Polsku v 16.–18. století. Vernisáž 15. 6. 2017 v 17.00 hod.

Synagoga Brandýs nad Labem (27. 6.–26. 8.): Ilustrace Sevdaliny Kovářové pro dětský časopis *Kamarádi*.

Židovská škola Jičín (2. 7.–15. 9.): ŽIDÉ V GULAGU – českoslovenští Židé v sovětských pracovních táborech za druhé světové války.

Synagoga Březnice (2. 7.–31. 8.): HVĚZDA POD TÍHOU HVĚZDY – výstava dokumentující vztahy Československa a Státu Izrael za komunismu.

Synagoga Polná (31. 7.–31. 8.): ULOUPENÉ UMĚNÍ – Výstava představuje činnost Centra pro dokumentaci majetkových převodů kulturních statků obětí druhé světové války, o. p. s. – instituce, která se zabývá výzkumem problematiky kulturních statků zcizených či zkonfiskovaných obětí druhé světové války, jejich identifikací a otázkami navrácení těchto předmětů původním vlastníkům či jejich přímým potomkům. Prostřednictvím textů a fotografií seznamuje diváka s osudy konkrétních sbírek i s osudy jejich majitelů.

Brandýs n/L. Kresba M. P.

Den židovských památek 2017 pořádají Židovská obec v Praze ve spolupráci se Správou budov a hřbitovů Matana, a. s., a Federace židovských obcí v ČR. Jejich úsilí je podpořeno příspěvkem Nadačního fondu obě-

tem holokaustu a Ministerstva kultury ČR. Všechny tyto instituce vás na neděli 13. srpna srdečně zvou. A nejen na neděli. Objevovat židovskou historii prostřednictvím památek (v ČR se v různém stavu dochovalo na 200 synagog a 370 židovských hřbitovů) a přesvědčit se na vlastní oči, co se pro jejich záchranu do dnešních dnů

Synagoga v Březnici. Foto Libor Teplý.

už vykonalo i co je ještě třeba udělat, je možné po celou turistickou sezonu. A konečkonců i po celý rok. **jd**

BUĎ PROSTÝ (ŠOFTIM)

Slova *tamim tihje im Hašem Elokecha* (5M 18,13) v paršat Šoftim jsem sice v českém Chumaši přeložil „buď s Hospodinem, svým Bohem, bez vady“, ale v kontextu s předchozími zákazy nekromancie a podobně by možná bylo namíste použít pro *tamim* výrazu „prostý“, prostý vady, ale i prostý ve smyslu jednoduchý. Tak lze chápat i Hospodinovu žádost, aby chodil pak před tváří Hospodina *tamim*. Obřízka tím nabyla významu tělesného znamení příslušnosti k Bohu, spojenectví s Ním. Je znamením, že *bytí s Ním*, jenž je dokonalý ze své podstaty, je zárukou dokonalosti pro z principu nedokonalá lidská stvoření. Proto jsem v případě Boží výzvy, aby byl Avraham *tamim* (1M 17,1), zvolil jako Onkelos překlad „buď dokonalý“, ačkoli správným výrazem pro „dokonalý“ je v hebrejštině *šalem* a nikoli *tamim*. Pro člověka znamená *temimut* (prostota, leckdy i naivita) přístup k dokonalosti, a obřízka je proto jen znamením, že cesta k dokonalosti byla nastoupena. S tím souvisí i termín obřízky po narození, osmý den.

Přesto používá Tóra termínu *tamim* při výběru obětních zvířat, poněvadž Bůh vyžaduje oběti bez fyzické vady. Tím je možné si vysvětlit i to, proč židovští kohanim s tělesnou vadou nesměli vykonávat chrámovou službu. Podobně však platil obecný zákaz vstupu do chrámového areálu každému, kdo se rituálně neočistil po přímém kontaktu s mrtvým, což samozřejmě tím spíše platilo pro kohanim. Za základní vadu pokládá totiž Tóra samotnou smrt. „*Nebesa a zemi si beru za svědky*“, říká Moše rabenu v oddíle Nicavim (5M 30,19), „*že jsem ti předložil život a smrt, požehnání a prokletí, abys žil ty a tvé sémě a zvolil život*.“ Jak ale předtím (verš 30,15) zdůraznil, je život identický s dobrem a smrt je identická se zlem, takže život a smrt jsou z principu morální kategorie. Fyzická vada je znamením smrti, ačkoli je neodmyslitelnou součástí světa, v němž žijeme. Je pokládána za zlo, tkvící v samé jeho podstatě, přestože potravní řetězec zajišťuje život druhům a umírající umožňují život narozeným. Především je však nepostradatelná pro člověka jako předpoklad specificky lidské volby mezi dobrem a zlem, která celému stvoření dává smysl.

V tom se totiž lidské stvoření liší od zvířecího, jež – pokud nemá fyzickou vadu – *tamim* prostě je, protože ke své bezvadnosti

KOMENTÁŘ K TÓRE PRO TENTO MĚSÍC

Kresba Efraim Moše Lilien.

nemá zapotřebí žádného zdokonalení. V kontextu se zákazem modloslužby a věštění budoucnosti lze proto úvodní citát chápat jako příkaz být s Hospodinem prost zavádějících zbytečností, které jsou zjevné člověku, jenž s láskou a bázní lne ke svému Stvořiteli. Tak jako předkožka zakrývá skutečný účel orgánu plození, zakrývají modloslužebné praktiky přítomnost živého Boha. On sám je jeden, jediný, nesložený a jakoby „vysvěcený“ (*pašut*) ze všeho, co lidskou mysl odvádí od pravdy. Z tohoto hlediska je *temimut* přesunem vědomí sebe nad a vlastně mimo materiální svět, z domova otroků do domova absolutní svobody, podle Rambama (Maimonida) nezávislé na tělesných potřebách a požitcích. Nelze však přehlédnout, že právě v tom spočívá i pokušení „být jako Bůh“ nebo se s Ním přímo identifikovat, respektive víra v člověka jako vtělení Boha. Příklady nemusíme hledat jen v nežidovském světě, počínaje faraony, bohužel se s nimi setkáváme v dějinách židovského mesianismu. Člověk však, o němž lze říci, že je nebo byl *tamim* jako Avraham, jenž při modlitbě prohlásil „*jsem popel a prach*“, se tváří v tvář Bohu neidentifikuje s duchem života, jež mu vdechl Bůh, ale se schránkou, jíž byl duch života Bohem vdechnut. Proto také v ranních požehnáních říkáme „duše, kterou s mi dal“, a král David, když děkuje

Bohu, že ho zachránil ze šeolu (Ž 30), míní šeolem definitivní zánik konkrétní lidské bytosti. *Tys mne z hlubin vytáhl a mým nepřítelům jsi nedal příčinu se radovat z mého neštěstí. Hospodine, můj Bože, volal jsem tě a tys mne uzdravil! Hospodine, tys mou duši z hrobu vynesl, oživil s mne a do jámy již neklesnu!*

Je-li řeč o prostotě, nelze opomenout praotce Jaakova, jenž byl *muž prostý* (*iš tam*), *sidlicí ve stanech*. Aby to nebylo chápáno jako charakteristika pastýře, prostáčka, je to jedno z mála míst, kde Onkelos v překladu do aramejštiny nedodržel obvyklou doslovnost a uchýlil se k výkladu, že Jaakov byl naopak *muž dokonalý* (*gvar šalim*), *používající učebnu*. Vycházel přitom z rabínské tradice, již cituje i Raši, že studoval v bejt midraší Noachova syna Šema a jeho potomka Evera. I zde je však namíste prostota, protože studium vyžaduje lásku a respekt k učiteli, a uvědomíme-li si, že to tím spíše platí pro studium Tóry, jejímž učitelem je fakticky sám Bůh, nebude nám prostota synonymem nevzdělanosti. Skutečně nevzdělaná je naopak mysl, zaplavená vlastními představami a myšlenkami,

neschopná slyšet hlas druhého, tím méně hlas Toho, kdo k němu prostřednictvím Tóry mluví z nebes. Příkaz *tamim tihje im Hašem Elokecha* jako varování před modloslužbou by byl potom v paršat Šoftim uveden do kontextu s hluchotou lidské mysli ke slovům Tóry a vůči pravdě, a naopak vnímavostí pro myšlenky, představy a emoce, které takovému člověku vyhovují. Rabi Nachman z Braclavi jde ale ještě dál, když říká, že otevřenost, s níž důvěřivý člověk přijímá jak dobré, tak špatné rady, by konečně lepší nežli skepticismus. Byť je snadné ho napálit, je přístupný i dobře míněným radám a jeho naivita je mu dokonce k užítku. Když pražský Maharal rozebírá čtyři typy synů v Pesachové hagadě, staví do protikladu k hříšníkovu (*raša*) syna moudrého (*chacham*), ale i prostého (*tam*). Svou otázkou „Co je toto?“ projevuje zájem o samotný smysl pesachového sederu, zatímco pro hříšníka začíná a končí jeho intelektuální zvidavost v oblasti modloslužby a vykoupení z egyptského otroctví pro něj postrádá smysl.

Co však v podstatě znamená pojem *tamim*, na to odpovídá věta sama. Bude-li ji chápat jako konstatování, znamená, že *tamim* budeš (jedině) s Hospodinem, svým Bohem.

EFRAIM K. SIDON

NÁBOŽENSTVÍ NASLOUCHÁNÍ

Ekev (5M 7,12–11,25)

Je to jedno z nejvýznamnějších slov v judaismu a současně jedno z těch, jež bývají velmi často mylně vnímána. Mluvím o slově *šema*, které je známo především z modlitby „Slyš, Jisraeli, Hospodin je náš Bůh, Hospodin je jediný!“ Tento výraz lze jen obtížně přeložit, neboť je v něm obsažena spousta významů: slyšet, naslouchat, pozorně sledovat, vnímat, odpovídat, být poslušen. Je to klíčové slovo Páté knihy Mojžíšovy, v níž se vyskytuje 92krát, nejvíce ze všech knih Tóry, a mnohokrát je slyšíme z úst Mojžíše, když během posledního měsíce života hovořil k svému lidu: „Jisraeli, slyš, co praví Hospodin...“ Judaismus je v zásadě náboženství naslouchání.

Starověké Řecko stvořilo kulturu, jejíž nejvýraznější projevy se týkají vizuálního vnímání – umění, sochařství a architekturu. Nejtypičtější řecké skupinové události – divadlo a olympijské hry – jsou především pastvou pro oči. Platon považoval vědění za jakýsi druh hloubkového vidění, jež proniká skrze povrch do skutečné podstaty.

Starověký Izrael nabídl zcela odlišnou alternativu: víru v Boha, jenž je neviditelný a nesmí být – v rámci zákazu vytváření model – ani jakkoli zpodobňován.

Mezi vnímáním zrakem a nasloucháním je zásadní rozdíl. Divák, subjekt, který hledí na objekt, nemusí mít k tomu, na co hledí, žádný vztah. Mezi mluvčím a posluchačem by vztah být měl. S Hospodinem nás spojují slova. Mluví k nám ve zjevení, my s ním mluvíme v modlitbě.

Chcete-li vědět, jaký vztah je mezi manželi nebo rodiči a dětmi či vedoucím a zaměstnanci, všimněte si hlavně toho, jak spolu mluví a jak si dokážou naslouchat.

Zvláštním příkladem tohoto přístupu je Žid, který k judaismu neměl nijak blízko: Sigmund Freud, jenž nazval svou psychoanalýzu „léčbou mluvením“, ovšem právě tak dobře by ji mohl nazvat „léčbou nasloucháním“. Jeho metoda je založena na faktu, že aktivní naslouchání má samo o sobě léčebné účinky.

Naslouchání neznamena vždy souhlas, ale znamená, že se o mluvčího zajímáme, že ho vnímáme a že se mu snažíme vyjít vstříc. Hospodina nemůžeme vidět, ale můžeme mu naslouchat a on může naslouchat nám. Naslouchání je prostředí, v němž se daří uctě a lásce.

(Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila A. Marxová.)

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách – srpen 2017 – av/elul 5777

Staronová synagoga

31. 7.	pondělí	předvečer půstu 9. av	20.45 hodin
1. 8.	úterý	půst 9. av – konec půstu	21.42 hodin
4. 8.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
5. 8.	sobota	ŠABAT NACHAMU VAETCHANAN 5M 3,23–7,11 hf. Iz 40,1–26 mincha perek 4	20.00 hodin 21.37 hodin
7. 8.	pondělí	TU BEAV	
11. 8.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
12. 8.	sobota	EKEV 5M 7,12–11,25 hf. Iz 49,14–51,3 mincha perek 5	19.15 hodin 21.22 hodin
18. 8.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
19. 8.	sobota	REE 5M 11,26–16,17 hf. Iz 66,1–24 mincha perek 6	19.40 hodin 21.07 hodin
22. 8.	úterý	1. den Roš chodeš elul	
23. 8.	středa	2. den Roš chodeš elul	
25. 8.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
26. 8.	sobota	ŠOFTIM 5M 16,18–21,9 hf. Iz 51,12–52,12 mincha perek 1–2	19.25 hodin 20.51 hodin
1. 9.	pátek	večerní bohoslužba	19.28 hodin
2. 9.	sobota	KI TECE 5M 21,10–25,19 hf. Iz 54,1–10 mincha perek 3–4	19.15 hodin 20.35 hodin

V sobotu a svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den a pátek maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

*Bohoslužby se konají každou sobotu od 8.50 hodin.
Páteční večerní bohoslužby zde budou 4. 8. a 18. 8., vždy v 19.30 hodin.
Výjma uvedených se zde večerní bohoslužby nekonají.*

Bejt Simcha

Kabalat šabat každý pátek od 18.30 hodin.

VYBOČIT Z KOLEJÍ

Rozhovor s fotografem Jonem Davidem

Řadu čtenářů zaujala v minulém čísle Roš chodeš fotografie náhrobku nad mořem na funchalském židovském hřbitově na Madeiře (viz Rch 7/2017); rozhodli jsme se proto autora snímku (a tvůrce pozoruhodného fotografického archivu) blíže představit prostřednictvím e-mailu vedeného rozhovoru.

JONO DAVID se narodil roku 1966 v Anglii, vyrůstal ve Spojených státech; poté žil v Izraeli a od roku 1994 pobývá v japonské Ósace, kde vyučuje angličtinu. Zhruba v téže době začal cestovat a fotografovat židovské památky a komunity a psát o nich. Časem se tyto záliby změnilly v systematické mapování málo známých židovských obcí, především těch v Africe. Jono David založil webovou stránku, na níž prezentuje svůj bohatý fotoarchiv (viz www.JewishPhotoLibrary.com), jeho snímky jsou uveřejňovány v různých periodikách (Forward, The Jewish Telegraph, Los Angeles Times, The Boston Globe, The Japan Times atd.) i v knižních titulech (Encyclopedia of the Jewish Diaspora; The Knell of Parting Day; The Holocaust: A Guide for Teachers and Students aj.).

Jono, co vedlo k vašemu rozhodnutí fotografovat židovské památky a komunity po celém světě? Pociť, že nejsou dostatečně zdokumentovány, nebo touha cestovat?

Asi všechno dohromady. Kdybych řekl, že jsem si to přesně naplánoval, lhal bych; určitě v tom sehrála roli moje cestovatelská záliba. Roku 1994 jsem se usadil v Ósace a začal jsem vyučovat angličtinu na místní univerzitě. Pak jsem měl dlouhé pětiměsíční prázdniny, a tak jsem se vydal na cesty. Přitom jsem zjistil, že se mi nejlépe putuje tak, že nejedím jen jako turista, ale s něčím návštěvy cizích zemí spojuji – když třeba píšu cestovatelské zápisky o tom, jak na mě působí místa, kterými procházím.

A nakonec jsem se soustředil na fotografování, a protože jsem Žid, připadalo mi nejpřirozenější věnovat se právě téhle tematice.

Bylo obtížné navázat kontakt s místními obcemi?

Ať jsem jezdil po naprosto odlehlých místech, jako Sibiř nebo Amazonie, po každé jsem se snažil nalézt nějakou komunitu či jednotlivce a musím říct, že mě vždycky pěkně přivítali. Zpočátku jsem vyhledával místní komunity hlav-

Židovský hřbitov na okraji pouště, Swakopmund, Namibie.
Foto na této dvoustraně © Jono David/HaChayim HaYehudim Jewish Photo Library.

ně kvůli společnosti. Setkal jsem se se spoustou báječných lidí, kteří mi pak nesčetněkrát pomohli obohatit židovský fotografický archiv.

Jel jste i do míst, odkud pocházeli vaši předci?

Jistě. V létě roku 1997 jsem jel vlakem z Pekingu do Londýna a cestu jsem mnohokrát na různých místech přerušil. Z otcovy strany pocházím z Ruska a z matčiny z Polska, takže nakonec to byla opravdu velmi osobní cesta. Moje polská prababička zemřela, když mi bylo osmnáct, takže jsem ji dobře poznal a její vyprávění mi neustále znělo v hlavě.

Po návratu jsem se rozhodl, že se do střední a východní Evropy musím vrátit, což se mi povedlo v únoru 1998. Navštívil jsem Českou republiku, Slovensko, jih Polska a zastavil jsem se i v Německu. Ale celkově s těmihle snímky moc

spokojený nejsem, snad jedině s těmi, které jsem fotil v Osvětimi. Nechávám je na svém webu jen proto, že jsem od té doby neměl příležitost se do téhle oblasti vrátit.

Takže takhle to všechno začalo. Nacestoval jsem pak tisíce kilometrů a neustále fotografoval. V roce 2007 jsem založil svou fotografickou webovou stránku, HaChayim HaYehudim Jewish Photo Library.

Studoval jste fotografii, nebo jste samouk?

Fotografovat jsem se nikde neučil a na začátečnické snímky z let 1997/1998 nijak pyšný nejsem. Ale časem a praxí jsem se snad zlepšoval a teď na podzim jsem se zapsal v Londýně na magisterské studium fotografie. Kromě židovské tematiky mě zajímají i obecné vztahy mezi rasami, takže uvidím, jak to všechno dopadne. Po třídvaceti krásných letech z Japonska odjíždím.

Kdo patří k vašim oblíbeným fotografům?

Třeba Annie Leibovitzová, její ikonické portréty. Nebo Diane Arbusová, která uměla báječně fotografovat

lidi, které by většina z nás pokládala za nehezky. Obdivuji Roberta Capu, a to nejen kvůli jeho válečným snímkům, ale také proto, jak dobrodružnou měl náaturu. Nemám tolik odvahy, abych se pohyboval na bojištích a fotil válečné násilí, ani to nechci dělat, ale i tak – mám pocit, že když fotografuji, nějak mě to donutí vybočit z poklidných zajetých kolejí.

Podle jakého klíče si vybíráte země a místa, kde fotografoujete?

První snímky jsem fotil úplně nahodile, jen jsem cestoval a fotografoval. V současnosti si vše plánuji alespoň tři měsíce předem. Jako nezávislý fotograf, který si vše platí z vlastní kapsy, si všechno určuji sám. Od roku 2012 se věnuji hlavně židovské Africe.

V oddílu Lidé na vašem webu vypadají afričtí Židé jako ti nejživější a nejrozmanitější ze všech...

Vtip je v tom, že Židé v Evropě, Americe nebo Izraeli si pod pojmem africký Žid představují hlavně staré komunity v Maghrebu, tedy v Maroku, Tunisku, Libyi, v Egyptě a Súdánu, a možná i aškenázskou evropskou komunitu v Jihoafrické republice. Ale židovské komunity existují i v Ugandě, Ghaně, v Gabonu, v Zimbabwe, na Madagaskaru nebo v Kamerunu. Některé vznikaly v koloniální době, jiné jsou úplně moderní.

Nakonec mě mé africké toulky v letech 2012–2016 zavedly ke třiceti africkým národům: navštívil jsem i Angolu, Nigérii, Kongo, Kapverdy a Senegal. Země, o kterých se mi ani nesnilo, že bych tam jel, natož abych tam objevoval židovskou minulost a přítomnost. Úplně mě to chytl a vrátil jsem se na stejná místa, několikrát jsem navštívil Jižní Afriku. Znáám tam spoustu lidí a někteří patří k těm nejlaskavějším, jaké jsem kdy poznal.

Jak byste tedy charakterizoval židovskou Afriku?

Nejzajímavější na nich je, že tihle Židé se buď pokládají za potomky původních starých židovských komunit (jako třeba ti kamerunští nebo ghanští), nebo odcházejí z jiných náboženství a přestupují na judaismus – opouštějí Ježíše kvůli Mojžíšovi, věří v širší světové společenství a celým srdcem vyznávají to, čemu říkají „pravda“. Myslím, že k rychlosti, s jakou tyto komunity vznikaly, hodně přispěl internet a Facebook, díky němuž se mohli jejich členové učit a také navazovat kontakty s jinými židovskými společenstvími. Každá komunita má vlastní způsob, jak žít jako Židé, což se každému nemusí líbit, ale myslím si, že jejich oddanost judaismu je naprosto upřímná. Na uznání širšího židovského společenství teprve čekají, zatím svou komunitu, již vede ustanovený rabín, oficiálně uznala Uganda. Pokud získají podporu, budou tyhle černé židovské komunity v Africe přibývat a získávat legitimitu. Určitě to bude zajímavé a rád bych se svým fotoaparátem byl při tom.

A jak tito noví Židé vycházejí se svým okolím?

Neslyšel jsem o žádných potížích, alespoň ne v tom smyslu, že by je místní úřady nebo jejich sousedé odmítali nebo nějak utiskovali či se k nim chovali násilně. V Africe je podivnější, když je někdo úplně bezvěrec, ateista, než někdo, kdo vyznává cosi, co ostatní neznají, jako judaismus. Afričani

a Izraele zmenšuje, ale stále čítá asi 65 tisíc lidí, kteří žijí hlavně v Johannesburgu a v Kapském Městě a tvoří 65 procent židovské populace Afriky. V tomhle obrovském světadílu jsou Židé sice početně zcela nevýznamní, ale myslím, že jejich příspěvek k obchodu, kultuře a politice hodně přesahuje jejich matematický podíl.

Duchovní vůdce Alex Armah (uprostřed) se členy své komunity před synagogou Tiferet Jisrael. Nová Adiembra, Ghana.

jsou v zásadě lidé víry, ať věří v to či ono. To spíš některé staré a již zavedené židovské komunity, například v Jižní Africe nebo v Maroku, se drží od těch vznikajících obcí spíše dál, hledí na ně s nedůvěrou.

Na které společenství rád vzpomínáte?

Na Židy v Jižní Africe. Historie téhle komunity sahá historicky až do 17. sto-

Židovská obec Lembú, Manavhela, Limpopo, Jižní Afrika.

letí, přečkala lepší i horší časy a tvoří ji potomci Židů z Holandska, Británie, Německa, Litvy... Lidé tam jsou neuvěřitelně přátelští, otevření, cítí se v komunitě jako ryby ve vodě, mám pocit, že něco takového jsem v ortodoxní obci zažil jen tam. Existuje tam i obec reformní. Jihoafrická komunita se kvůli odchodu mnoha lidí hlavně do Austrálie

Jaké židovské památky vám utkvěly v paměti? Jak na vás třeba působil ten funchalský hřbitov nad mořem s pohřbenými lidmi z Evropy?

Když jsem zjistil, že ho právě opravují, nejprve jsem se zhroutil, protože mi dalo dost plánování a námahy na Madeiru jet. Ale pak jsem si uvědomil dvě věci: jednak, že je úžasné, že se našly prostředky a ochota chátrající hřbitov rekonstruovat, a jednak, že jsem jediný, kdo ho fotografuje právě v té proměně.

Pamatuji se ještě, že jsem si tam připadal jako na úplném konci světa a v těch sto metrech nad mořem jsem měl i docela strach. Pokud vím, do moře se zřítíl jen jeden náhrobek, což se dost divím, protože ten hřbitov byl opravdu ve špatném stavu.

Hodně vzpomínám na srbskou Suboticu. Přijel jsem tam už navečer, kancelář turistických informací právě zavírala. Paní, která tam seděla, měla na krku řetízek s Davidovou hvězdou, takže jsem vytušil, že budu mít štěstí a pomůže mi. A ukázalo se, že její matka je předsedkyně tamní židovské obce! Zavolala jí a domluvili jsme si schůzku na druhý den dopoledne. Ocítl jsem se s ní v ohromné a krásné secesní budově Velké synagogy v Subotici. Povíдали jsme si, a když jsem se přiznal, že jsem nestačil nic vyfotografovat, jen mi podala obří klíč od budovy a řekla, že mohu zůstat tak dlouho, jak budu potřebovat. Podobných setkání jsem zažil hodně. Řada židovských komunit ve světě se potýká s peněžními a demografickými problémy, doslova plují proti proudu. Doufám, že svými fotografiemi přispějí k tomu, že budou nějak zachovány.

ALICE MARXOVÁ

VRACÍME SE DOMŮ

Před 120 lety se v Basileji konal První sionistický kongres

*Stodvacáté výročí konání Prvního sionistického kongresu a vydání Basilejského programu v srpnu 1897 si připomínáme ukázkou z knihy politologa Shloma Avineriho Theodor Herzl a založení židovského státu, která na podzim vychází v nakladatelství Sefer. Pro potřeby *Rech* jsme text krátili a doplnili o mezititulky.*

Když Herzl shrnul průběh Prvního sionistického kongresu, jehož účastníci se v srpnu 1897 shromáždili v Basileji, poznamenal si slova, která se stala ikonickým citátem a po založení Státu Izrael roku 1948 získala auru prorocství: „Kdybych měl v krátkosti shrnout basilejský kongres – a dám si pozor, aby to neřekl veřejně –, řekl bych toto: V Basileji jsem založil židovský stát. Kdybych to dnes řekl nahlas, odpověděl by mi všeobecný smích. Možná za pět let, ale určitě za padesát, to každý uzná.“

Herzl si velmi správně uvědomil, že tehdy by jakékoli podobné prohlášení znělo směšně. Koneckonců mluvil o poměrně skromné události, které se zúčastnily necelé dvě stovky delegátů, z nichž jen 69 reprezentovalo organizace, jež se nějakým způsobem mohly považovat za sionistické. Zbytek tvořili lidé, které pozval osobně a kteří mluvili jen sami za sebe. Ale Herzl svou předpověď doprovodil rozbohem, který jeho prohlášení o transformační povaze tohoto shromáždění, konaného v koncertním sále basilejského městského centra, Kasina, ospravedlnil. Části, která následovala po onom proslulém prohlášení a kterou si zapsal do deníku, věnovalo pozornost jen málo čtenářů, a přitom právě ona ukazuje daleko hlubší historický a politický vzhled než předchozí památná a velkolepá deklarační: „Založení státu spočívá ve vůli národa mít stát. (...) Území je jen materiální základ; stát sám o sobě, i když má k dispozici území, je vždy cosi abstraktního. (...) V Basileji jsem tuto abstraktní jednotku, která jako taková je pro většinu lidí neviditelná, vytvořil. A s minimálními prostředky jsem postupně lidi vpravil do nálady pro stát a do pocitu, že právě oni jsou Národním shromážděním.“

Zmínka o Národním shromáždění jasně naráží na dědictví Francouzské revoluce: úmyslně opakuje slova Abbého

Sieyése, jednoho z vůdců francouzského Národního shromáždění roku 1789, který položil tuto řečnickou otázku: „Co je třetí stav?“, čímž se ptal na třídu, jež byla první hybnou silou revoluce. A zcela jasně si odpověděl: „Není ničím – ale chce se stát něčím.“ Herzl vědomě Abbého pa-

rafrázoval, když si zapsal: „Dnes není prezidium Sionistického kongresu ničím, vše ještě musíme vybudovat.“

ŽIDOVSKÝ VEŘEJNÝ PROSTOR

Význačným úspěchem kongresu bylo vytvoření židovského veřejného prostoru, a to poprvé za tisíce let. Nebylo náhodou, že se tohoto úkolu ujal Herzl. Myšlenka sama nebyla nová – protosionistické a sionistické plány navrhli již

Herzl byl ale první, kdo pochopil, že sionistického cíle nelze dosáhnout, aniž by byl založen uznávaný institucionální orgán, jenž by mohl prohlásit, že jedná jménem židovského národa. Sionisté potřebovali něco víc než židovské charitativní organizace, které pomáhaly jednotlivým přistěhovalcům, víc než napůl tajné rady či autory, jejichž členáři se skládali hlavně z lidí, kteří s názory těchto spisovatelů souhlasili. V moderním světě vznikaly nové státy, jen pokud získaly ideologickou, politickou a diplomatickou podporu světových mocností a veřejnosti. Herzl proto musel jednat veřejně, otevřeně a demonstrativně a prohlášení o svém záměru podložit založením institucí a organizací, které mohly vystupovat ve veřejné aréně. Nárok těchto těles, že vystupují jménem celého židovského národa, mohl být kritizován, ale bez nich by národní hnutí nebylo schopno dosáhnout cíle.

V tomto smyslu umožnil Herzlovi vykonat tento průlom jeho životní příběh, jenž se tolik lišil od zakladatelů hnutí Chovevej Cion. Jako reportér a redaktor se už obeznámil s politickým světem, a to z něj udělalo puntičkáře, který kladl důraz na detaily, třeba na to, aby na zahajovacím jednání kongresu na sobě delegáti měli slavnostní oblek. Šlo o to naladit událost do zdánlivě parlamentní nálady. Jak prohlásil Herzl: „A teď už je jasné, proč jsem strávil čtyři roky chozením do Bourbonského paláce [sídla francouzského Národního shromáždě-

před ním někteří členové východoevropské židovské inteligence a v Palestině už dříve vznikaly židovské osady.

ni]! (...) Naučil jsem se v rozhodujících chvílích užívat *mots présidentiels* [prezidentská klišé].“ Žádný sionistický spi-

Historická fotografie z Prvního sionistického kongresu.

sovatel nebo aktivista před Herzlem si tohle neuvědomil, ani neměl takovou zkušenost, která by ho k podobnému pochopení vedla. Jak se v dějinách často stává, veřejná potřeba si našla člověka, který se pro naplnění takové potřeby hodil. Hegelovými slovy řečeno byl Herzl „historický jedinec“.

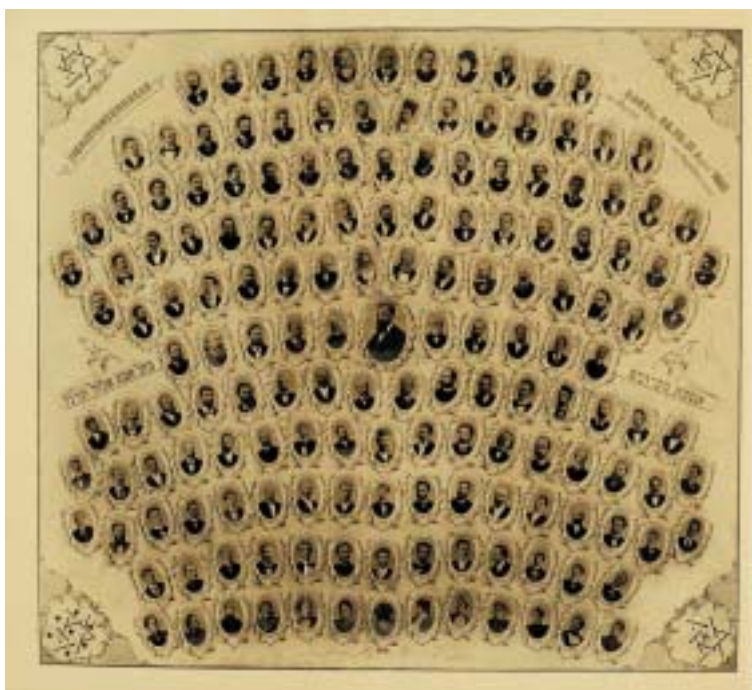
MÍSTO KONÁNÍ

To ovšem neznamená, že to bylo snadné. Měsíce mezi rozhodnutím svolat kongres a jeho prorockými slovy na závěr shromáždění s sebou nesly překážky a potíže. Dlouho se nevědělo, zda se kongres vůbec uskuteční. Během této doby získal Herzl, jenž neměl skutečnou politickou zkušenost a neznal spletitosti židovských záležitostí, důležité ponaučení: možná neexistovalo židovské politické zřízení, ale existoval přebytek židovského politikaření. Zjistil, že naráží na překážky, které mu kladli nejen odpůrci sionistické myšlenky, ale i její nejnadšenější stoupenci. Jeho spojenci intrikovali, soupeřili o pocty, předváděli svá mohutná

ega. Herzlovy deníkové záznamy z tohoto období se hemží stížnostmi, občas trpkými a hněvivými protesty proti všemu tomu manévrování. Příkré výrazy v deníku svědčí o tom, jak moc se musel ovládat, aby veřejně a při kongresových jednání neřekl nahlas, co si o řadě lidí kolem sebe skutečně myslel. Novinář a dramatik Herzl se postupně a s velkým trápením měnil z vizionáře v politika.

Prvním důležitým bodem k řešení bylo místo, kde se měl kongres konat. Herzl od samého počátku upřednostňoval Švýcarsko a konkrétně Curych, aby se zdůraznilo, že kongres je neutrální vůči evropské mocenské politice. Jenže ruští představitelé v přípravném výboru odmítali o konferenci ve Švýcarsku jednat, neboť tam nacházeli útočiště ruští radikální revolucionáři. Obávali se, že pokud by se kongres sešel ve Švýcarsku, sionistické shromáždění by vypadalo jako nějaké podvrtné hnutí. Herzl

neochotně souhlasil s Mnichovem, střediskem německé kultury v příhodném místě, kam bylo z východní Evropy, odkud měla přijet většina delegátů, dobré vlakové spojení. Jenže se ozvali představitelé mnichovské židovské obce. Báli se, že kongres, jenž propaguje myšlenku, že existuje židovský národ usilující o vlastní domovinu, by zpochybnil nárok těch německých Židů, kteří se považovali za „Němce mojžíšské víry“. Námitky mnichovské obce donutily or-

Tablo účastníků Prvního sionistického kongresu. Foto archiv.

ganizátory, aby kongres (dva měsíce před plánovaným zahájením) znovu přemístili do Švýcarska. Ale kvůli ohledům k ruským delegátům se neměl uskutečnit v Curychu, ale v Basileji. (...)

POVZNÁŠEJÍCÍ DOJEM

Herzl nakonec všechny krize překonal a vytáhl do boje. Dne 29. srpna začal v Basileji První sionistický kongres. Za kontakty a korespondenci, jež navázal a vedl před kongresem, ho řada lidí pochválila – i když někdy nepřímou –, a tím se mu zlepšila nálada. Například jeden z redaktorů *Neue Freie Presse*, člověk, který byl Herzlovi obzvláště blízký, i když s jeho názory na sionismus nesoúhlasil, mu řekl: „Pobláznil jste celý svět. Úplně jako krysař z Hamelnu.“

Herzl přicestoval do Basileje 25. srpna a z kanceláře, již dala basilejská radnice kongresu k dispozici, dohlížel na

poslední přípravy. Rozhodl se, že místo, kde se kongres bude konat, přesune z divadla – které mu připadalo nevhodné – do koncertní síně městského Kasina. Kvůli nesmírné časové tísní probíhaly veškeré přípravy improvizovaně a chaoticky. A nechyběly další ironické rysy. Herzl odsouhlasil přesun kongresu do Basileje až poté, co se ujistil, že ve městě je košer restaurace, takže se kongresu budou moci účastnit i rabíni a zbožní Židé (jak jsme již zmínili, Herzl zdůraznil dostupnost košer restaurace i na pozvánce na kongres). V této Brunšvické restauraci strávil spoustu času, přestože soudil, že tamní „jídlo je skutečně ohavné“. Ale *noblesse oblige*, a stejně tak zavazuje politika.

V sobotu ráno před zahájením kongresu se Herzl „z úcty k náboženství“ zúčastnil šabatové bohoslužby a zajistil, aby jeho návštěvu zaznamenal židovský tisk. Představitel basilejské židovské obce ho vyvolal, aby pronesl požehnání před čtením z Tóry, což byla pocta, na kterou se Herzl nepřipravil a vůbec netušil, co si s ní počít. Pří-

tel, který ho doprovázel, mu pomohl jako nápověda a slovo za slovem mu modlitbu našeptával. Herzl si později zapsal do deníku: „Vystoupil jsem po schodech k oltáři a cítil jsem větší rozrušení než při všech kongresových dnech. Těch pár slov hebrejského požehnání [*der hebräischen Broche*] mě nadchlo víc než zahajovací a závěrečné proslovy a celé řízení [kongresového] jednání.“

Herzlův slavný výrok „V Basileji jsem založil židovský stát“ byl jen zlatým hřebem toho, jak vnímal význam kongresu. V deníku tu a tam zmiňuje, že přes všechno to hašteření a intriky „byl kongres povznášející“. Popsal kongresovou síň v okamžiku, kdy vstoupil zadními dveřmi, zatímco Max Nordau již seděl na místě předsedajícího.

„Na pódiu dlouhý zelený stůl s vyvýšeným sedadlem pro předsednictvo,“ napsal, *(pokračování na str. 10)*

VRACÍME SE DOMŮ

(dokončení ze str. 9)

„pódium zahalené do zelené, stůl pro stenografy a tisk, to všechno na mě zapůsobilo tak mocně, že jsem zase rychle vyšel ven, abych si zachoval klidnou mysl.“ Možná to zní melodramaticky, ale Herzlův úžas byl zcela pochopitelný. Koneckonců strávil spoustu let v síních francouzského Národního shromáždění a na chodbách vídeňského Říšského sněmu. V té koncertní síni spatřil zárodek parlamentu. Nebyl to přelud, ale skutečné těleso, instituce, jež byla základem legitimacy židovského národa v nově se ustavující moderní podobě. Herzl v deníku opakovaně zdůraznil historický význam této události.

Dokonce od předsednického stolu zaslal svým dětem, ženě a rodičům, které v zápisech zmiňoval jen zřídka, kongresové pohlednice. Připustil: „To je snad první poštilost, které jsem se za ty dva roky, kdy hnutí trvá, dopustil.“

NÁROD, NIKOLI NÁBOŽENSKÉ SPOLEČENSTVÍ

Herzlova hlavní řeč při zahájení kongresu byla méně působivá, než by člověk čekal. Přesvědčivěji a hlouběji vyzněly dlouhé programové projevy Herzlova nejslavnějšího nového člena sionistického hnutí, Maxe Nordaua. Nordau byl tehdy snad nejvýznamnější esejista německého jazyka, jehož sláva sahala až do Francie a Anglie. Byl mu vlastní silný smysl pro sociální dějiny a dokázal skvěle vysvětlit nejasnosti a vnitřní rozpory židovské emancipace. Jak tvrdil, zaručení rovných práv Židů nevyjadřuje nějaké hluboké přesvědčení Nežidů, že Židé mají být přijímáni jako rovní občané. Naopak, prohlásil, do značné míry se jednalo o prázdňé gesto, o skutek z pocitu povinnosti, jenž postrádal jakékoli přesvědčení. Vzhledem k tomu Nordau předpověděl, že jakmile nastane jakákoli krize, ukáže se, jak je tato emancipace slabá a křehká. Když Nordau sestoupil z pódia, Herzl kolegovi pogrataloval a ocenil jeho projev, přičemž citoval Horatia, říka, že jeho řeč mu vytvořila „pomník nad kov trvalejší“ [„*Monumentum aere perennius*“].

Relativní nezajímavost Herzlovy řeči lze vysvětlit různě. Byl pronikavý novinář a spisovatel, ale nikdy nevynikal jako veřejný řečník. Všechny ty vaječné skořápky, kolem nichž musel opatrně tančit v týdnech před kongresem, bezesporu přispěly k tomu, že nedokázal předvést takovou ve-

rvu, jakou se vyznačovaly jeho texty. Je též možné, že nepřetržité psaní, jemuž se v předešlých letech věnoval, do jisté míry otupilo jeho schopnost vyjadřovat se neotřepele a originálně a díky tomu před shromážděním jen zopakoval formulace, na nichž se předtím s kolegy domluvil a o nichž byli přesvědčeni – tedy základní teze, kvůli kterým do Basileje přijeli.

Jeho projev však přesto obsahoval několik výroků, které vstoupily do kolektivní paměti, prohlášení, která publikum, jež je slyšelo poprvé, náležitě ohromila. Nejvíce je asi dojalo: „Vracíme se domů. Sionismus je návratem k židovství [Judentum] ještě předtím, než se vrátíme do Židovské země [Judenland].“ Herzl tím dokonale vystihl podstatu věci a současně jasně pochopil, že

Jizhar Cohen: *Snilek*, 2007.

zásadním úkolem sionistického projektu je vytvořit národ. Vyhledat, nakoupit a osídlit nějaké území bude možné až poté, co se u Židů rozvine národní vědomí, přičemž rozhodujícím faktorem bude politická vůle být národem. S určitou nadsázkou prohlásil, že jeden z úspěchů kongresu spočívá v tom, že svedl dohromady skupiny náboženských a nenáboženských Židů. To samo o sobě dokazuje, že Židé jsou národ a nikoli společenství založené na víře: „Sionismu se již povedlo dosáhnout čehosi úžasného, co se doposud považovalo za nemožné: silného svazku mezi těmi nejmodernějšími a nejkonzervativnějšími prvky judaismu. Že se tak stalo, aniž by některý z nich musel činit ústupky, které by ranily jeho čest nebo by od něj vyžadovaly hluboké duchovní oběti, je dalším důkazem – pokud by takový důkaz byl vůbec zapotřebí – že Židé jsou jeden národ. Takováto jednota je možná jen na základě národa.“

STÁLÉ INSTITUCE

V programové části svého projevu navrhl provádět paralelně několik iniciativ. Jako výraz národního uvědomění by se měla podporovat židovská kultura. (Herzl již dříve při schůzích ediční rady listu *Die Welt* požádal jednoho kolegu, aby napsal sérii článků o postavách, jako byli Moses Hess, George Eliot a Benjamin Disraeli.) Mělo se posilovat židovské zemědělství.

Dalším úkolem bylo založit svépomocné židovské instituce, čímž by se omezila závislost na dotacích od majetných filantropů. A veškeré tyto snahy se měly podřídit neúnavnému úsilí získat mezinárodní právní uznání budoucího postavení Židů v Palestině. Toto uznání nelze získat individuálním lobbováním, jež přinese nanejvýše špetku dobročinné podpory pro několik osadníků. Politická jednání, která dosáhnou „záruk zakotvených ve veřejném právu“, může vést jen politicky organizovaný lid s reprezentativními institucemi. Dodal, že organizovaný masový exodus Židů do Palestiny na rozdíl od individuálního osídlování, které doposud probíhalo, bude možný jen poté, až se dospěje k politické dohodě. Aby uklidnil jak Židy, které sionismus znepokojoval, tak evropské politické vůdce, Herzl znovu potvrdil to, co prohlásil již v minulosti: „Nelze hovořit o úplném a kompletním exodu Židů. Ti, kdo budou chtít raději zůstat a asimilovat se ve svých současných bydlištích, tak učiní.“

Opět zdůraznil, že sionismus není revoluční hnutí. Nehodlalo zasahovat do vnitřního politického dění zemí, v nich Židé žili, a bylo to hnutí „legální a civilizované a plné lásky k lidstvu“. Rozhodně se nejednalo ani o hnutí mesianistické (Herzl použil řecký pojem chiliaistické, jež znamená úsilí přivodit konec dní). Zpochybnil i ty ortodoxní Židy, kteří tvrdili, že sionismus je jakousi formou falešného mesianismu, zakázané snahy uspišit mesiašské vykoupění skrze lidské jednání.

Herzl si uvědomoval, že hlavním úkolem kongresu je ustavit stálé instituce. Delegátům oznámil: „A konečně, kongres by měl zajistit své pokračování – neměli bychom se tedy rozejít, aniž bychom zanechali svou stopu a své působení.“ Právě to se ukázalo jako nejvýznamnější počin kongresu – nebyl jen velkolepou a oslavnou, nicméně jednorázovou událostí, ale zkouškou ohněm veřejných institucí nové politické entity, počátkem budoucího státu.

Přeložila Alice Marxová

ZEMŘEL PAVEL KOHN

(14. 10. 1929 Praha – 18. 6. 2017 Figling)

Hluboký smutek v očích a veselá ústa pod černou kudrnatou hlavou, asi tak bych charakterizoval Pavla Kohna, se kterým jsem spolupracoval jako redaktor *Mladého světa*, když on se stal v roce 1965 v říjnu redaktorem nového časopisu *Student*. Ten tehdy sídlil v Senovážné ulici v jedné velké místnosti a k dispozici měli jen jednu telefonní linku. Jako dnes si pamatují na to, jak si ode mě Pavel objednal první text a v očích se mu objevil šibalský ohýnek. Řekl mi: Zkus napsat o půlnoční mši v kostele u sv. Jakuba, u nás by to mohlo projít, tam přece chodí hlavně studenti. Pro mě to byl dobrý signál, že původní záměr stranických a mládežnických funkcí oněřů ovlivňovat studenty v duchu jejich ideologie pomocí nového časopisu nebude tak snadné, i když text vyšel nakonec hodně zkrácený.

V redakci se objevila postupně řada zajímavých osobností: Kromě Pavla Kohna to byl ještě Petr Feldstein, později Tomáš Pěkný a Jiří Slavíček či Alexandr Kramer a od počátku tam byla i Hana Vondřichová, která jako první pořídila rozhovor s kardinálem Beranem. Šéfredaktorem se stal osvědčený funkcionář Václav Král. Pavel Kohn, který se narodil v roce 1929, bylo mu tedy šestatřicet let, byl z celé reakce nejstarší, a proto jeho slovo mělo větší váhu než dvacetiletých studentů. I šéfredaktor někdy dal na jeho slova.

Všichni taky znali Pavlův osud: narodil se sice v Praze jako syn jednoho z šéfů továrny na výrobu překližky barona Ringhofera, ale jako Žid už od svých jedenácti let nesměl chodit do školy. V roce 1944 byl z Terezína, kde byla celá rodina od roku 1942, transportován do koncentračního tábora v Osvětimi-Březince, kde přežil selekci, kterou tam prováděl dr. Mengele, a byl označen číslem A 299. Posléze byl přemístěn do obce Blechhammer. Tento lágr byl po sedmi měsících v lednu 1945 evakuován a on absolvoval čtrnáctidenní pochod smrti do koncentračního tábora Gross-Rosen a odtud dál do Buchenwaldu, při němž zemřelo skoro 800 vězňů. Osvobozen byl americkou armádou. Následující události popsal později Pavel takto: „11. dubna 1945 osvobozuje Buchenwald americká armáda a někdy kolem 20. května nás, české vězně, od-

vází autobus Červeného kříže rozbombardovaným Německem do Prahy. Nahoře na Václavském náměstí autobus zastaví, je už pozdě večer, a my vystupujeme. Kam jít, když nemám kam? Jdu na Wilsonovo nádraží, ale všechny lavičky jsou obsazené. Lehám si na studené dlaždice, přikrývám se dekou z Buchenwaldu a místo polštáře mám pod hlavou tvrdou stupačku osobní váhy, která byla náhodou volná.“

Z rodiny přežil tuto kalvárii Pavel jako jediný a z příbuzenstva ještě jedna sestřenice, které se podařilo uprchnout z ghetta v Lodži. Podle posledních studií z 15 000

Pavel Kohn v roce 2014. Foto archiv.

dětí, které prošly Terezínem, přežilo jen 150: Pavel byl jedním z nich. Po návratu se dostal do ozdravovny v zámku Štířín, kterou založil pro válečné sirotky Přemysl Pitter. A protože šikanování Židů v Čechách pokračovalo i po únorovém komunistickém puči v roce 1948, připomeňme proces s Rudolfem Slánským a spol., v němž k trestu smrti byla odsouzena většina Židů: protloukal se z počátku velice těžce a s velkými potížemi se dostal po maturitě na studia dramaturgie na DAMU. Práce ve *Studentu*, po jeho pětiletém angažmá v divadle v Karlových Varech (byl vyhozen z politických důvodů), kde byl do roku 1959, a delší pauze, kdy nemohl sehnat práci, živil se jako překladatel, kritik

a publicista, byla pro něj jistým vysvobozením. V redakci měl na starosti kulturu, i když cenzurní tlaky snášel velice těžce. To byl taky důvod, proč se rozhodl v roce 1967 emigrovat do Německa: jeho rodina, žena Rut, povoláním malířka, a dva synové, vycestovala na pozvání jeho adoptivní matky, která tam žila od roku 1948. Dvaadvacet let pracoval v Mnichově v rozhlasové stanici Svobodná Evropa opět jako kulturní redaktor a moderátor. Zřejmě při práci v redakci *Studentu* i v době, o které se dnes hovoří jako o oblevě, pochopil, že tehdy vládnoucí systém je nereformovatelný a srpen 1968, kdy nás okupoval Sovětský svaz za pomoci dalších spřátelených armád, mu dal bohužel za pravdu.

S Pavlem Kohnem se redaktori *Studentu*

Petr Feldstein a Tomáš Pěkný setkali po roce v Mnichově v redakci Svobodné Evropy, když chystali sérii článků o této tolik proklínané stanici. Bohužel vyšlo jen první pokračování s názvem Hovory v anglické zahradě 24. července 1968, protože se kolem zveřejnění strhla velká mela: protestovali hlavně redaktori *Literárních listů*, kteří byli vystrašenější a báli se, že jejich noviny budou znovu zrušeny, jako tomu bylo po červnovém IV. sjezdu spisovatelů. Pak už přišla okupace a redakce *Studentu*, která už tehdy sídlila na Staroměstském náměstí 17, se sama koncem srpna rozpustila.

Pavel Kohn žil v Mnichově a po odchodu do penze v roce 1990 částečně i v Praze, kde měl byt v Libni. Podílel se na vzniku dvou dokumentárních filmů *The Boys of Buchenwald* (2002) a *Kinderblock 66/Return to Buchenwald* (2012). Přispěl i do sborníků *Prager Frauen* a *Dachauer Hefte*. Příležitostně přednášel v rámci projektu Svědek doby. V roce 1995 vydal knihu *Můj život nepatří mně. Čtení o Přemyslu Pittrovi*, v roce 2000 *Kolik naděje má smrt* a v roce 2011 *Zámky naděje*. Ke svým osmdesátinám vydal sbírku básnických juvenilií z let 1945–1949 *Kolikrát přešel mrak*. Na Pavlovu památku se z této sbírky v červenci četlo na festivalu Šamajim v třebečské synagoze. Naposled vyšla ve druhém vydání v Praze v roce 2012 jeho kniha o křesťanském humanistovi *Zámky naděje. Děti Přemysla Pittra vzpomínají* (německy vyšla v nakladatelství Herbig v roce 2016).

Pavel Kohn byl pohřben na Novém židovském hřbitově v Praze na Žižkově.

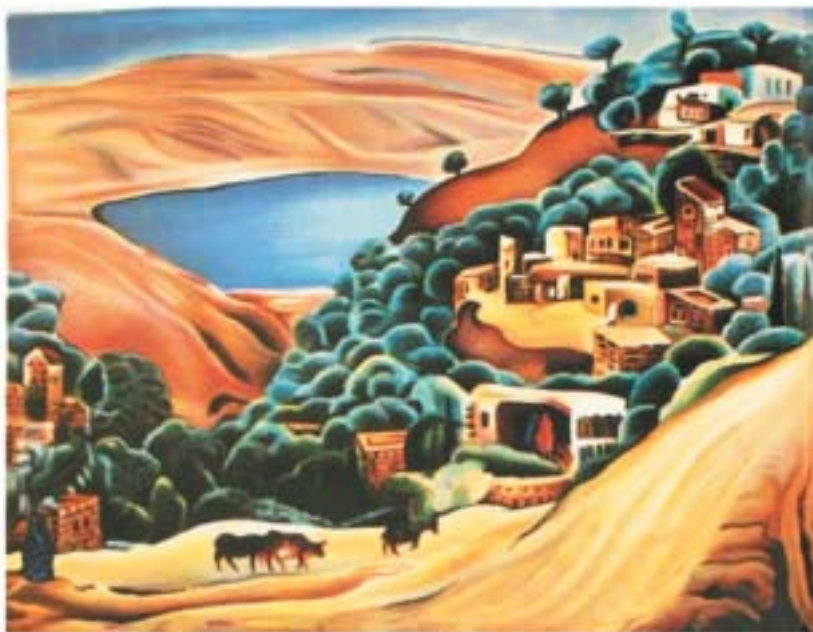
KAREL HVIŽDALA

MUZEUM NACHUMA GUTMANA

Kresby a ilustrace izraelských umělců ve čtvrti Neve Cedek

Malebná telavivská čtvrť Neve Cedek leží na jihozápadě bílého města. Vznikla před 130 lety, roku 1887 jako první židovská osada mimo území původního starého jaffského přístavu (samotný Tel Aviv byl založen roku 1909), díky tomu, že skupina Mizra-

struovat a dnes patří Neve Cedek k nejlepším (a nejdražším) telavivským adresám. Svou atmosférou připomíná trochu pražský Nový Svět, ovšem v daleko živější verzi, plné restaurací a obchůdků. Návštěvníci tudy procházejí cestou na příjemné pro-

Nachum Gutman: *Tiberias*, 1920.

chim, Židů původně z Orientu (v tomto případě z Jemenu), se rozhodla, že ruch a chaos jaffského přístavu vymění za klidnější místo k žití. Usadili se nedaleko Jaffy a podél paralelních úzkých uliček zahájili výstavbu domů s verandami a zahradami. Postupně se čtvrť rozrůstala, vznikaly další domy ve stylu ovlivněném secesí i pozdějším Bauhausem a zdejší příjemná polklidná atmosféra přilákala na přelomu 19. a 20. století řadu literátů a umělců. Žil zde mj. budoucí nositel Nobelovy ceny za literaturu Šmuel Agnon a v domě číslo 21 v ulici Šimona Rokacha sídlila v letech 1907–1914 ediční rada listu sionistické strany *Hapoel Hacair*. Bydleli tu spisovatelé J. Ch. Brenner, Devorah Baronová a editor *Hapoelu* Josef Aharonowitz. Po vzniku státu, tak jak se okolní metropole rozrůstala a rozvíjela, tato periferní čtvrť postupně chátrala. Před zhruba třiceti lety se však začaly staré domy opravovat a rekon-

stranství před Tanečním centrem Suzanne Dellalové, osázeném pomerančovničky a protkaném kašnami a kanálky s proudící vodou.

MUZEUM NACHUMA GUTMANA

Rekonstrukce se v Neve Cedek dočkal i někdejší dům literátů, v němž je nyní umístěno Muzeum Nachuma Gutmana. Jednu část muzea tvoří rozsáhlá stálá expozice, která představuje práce Nachuma Gutmana (1898–1980), jednoho z nejvýznamnějších (a nejoblíbenějších) izraelských ilustrátorů a malířů. Narodil se v městečku Telenesti (v tehdejší ruské Besarábii, dnešním Moldavsku), jako dítě odešel s rodiči nejprve do Oděsy, poté do osmanské Palestiny, kde se usadili právě v Neve Cedek. Gutman začal studovat na umělecké akademii Becalet, během první světové války vstoupil do Židovské legie britské armády na Blíz-

kém východě. Po válce studoval umělecké školy ve Vídni, Berlíně a v Paříži, domů se vrátil roku 1926 a ihned se přiřadil k umělcům, kteří se snažili vytvořit svébytný styl Země izraelské, soustředěný na krajinomalbu a vyobrazení místních obyvatel, přičemž se nechávali ovlivnit evropským modernismem i tradičním východním uměním.

Gutman ilustroval díla svého otce (spisovatele S. Ben Ciona), básníka Chajima Bialika a dalších autorů a začal i sám psát. Jeho příběhy pro děti, dobrodružná vyprávění plná cizokrajných zvířat a neuvěřitelných činů, vycházely nejprve časopisecky, poté i knižně; na Gutmanově půvabné knižce *V zemi Lobengulu krále Zulu* (jež vyšla roku 1939) vyrostly celé generace izraelských dětí. A současně maloval: ve svých olejích, akvarelech a kvaších zachycoval krajinu svého dětství a mládí, moře a lodě, pomerančovnickové háje, cypřiše, rybáře a pastevce, arabské venkovany a venkovanky, údolí a kopce Galileje, Jaffu z mnoha pohledů či kavárnu v Tiberiadě. Z obrazů lze vycítit vliv francouzských malířů, především Augusta Renoira, Henriho Rousseaua a Raoula Dufyho, ale vyznačují se typickou atmosférou Erec Jisrael s jejím světlem, barvami a prostorem. Návštěvník muzea má možnost vidět i edice Gutmanových knih a artefakty z jeho ateliéru.

V HLAVĚ JIZHARA COHENA

V dalších muzejních prostorech (jež zahrnují dva domy spojené dvorem) se konají příležitostné výstavy, ukázky prací současných umělců, včetně videoartu.

Jednou z nejúspěšnějších byla expozice nazvaná *V hlavě Jizhara Cohena*, která představila dílo izraelského umělce, který se proslavil jako ilustrátor novinových textů (na politická, ekonomická či společenská témata), ale také knih pro děti.

Jizhar Cohen (nar. 1963) pochází z Raanany u Tel Avivu a svou zálibu v ilustrování odhalil během vojenské služby, když jako absolvent střední umělecké školy dostal za úkol doprovodit obrázky texty v armádním týdeníku. Po absolvování akademie Beca-

lel roku 1988 strávil přes deset let v Evropě – nejprve jako student umění a designu v Londýně, poté jako ilustrátor pro přední britské a americké noviny a časopisy (*The Sunday Times*, *The Financial Times*, *The Guardian*, *The Wall Street Journal* a *Time Magazine*). Současně začal pracovat na ilustracích dětských knih a z domova dostal nabídku, aby kreslil pro izraelské deníky *Maariv* a *Jediot Achronot* (ilustroval texty bývalého ministra financí a představitele opozice Jaira Lapida). Roku 1999 se vrátil do Izraele a od té doby „funguje“ jak v rodné zemi, tak v Evropě. Jeho další

Tel Aviv, bílé město, 2009.

aktivita byly různorodé: navrhl známku pro britskou poštu, vyučoval na akademii Becalel, psal týdenní sloupky o literatuře pro deník *The Guardian* a sám je ilustroval originálními linoryty, vytvořil kalendáře pro telavivskou radnici a uspořádal dvě pouliční výstavy svých ilustrací... Roku 2015 se s manželkou a dcerou přestěhoval do Florencie.

TŘETÍ ROZMĚR

Cohenovy ilustrace lze chápat, aniž by divák znal text, pro který byly určeny. Přesahují aktuální problém, o němž se psalo v novinách, a vyjadřují obecné patálie, se kterými se potýkáme neustále. Cohen svými kresbami (připomínajícími technikou i poetikou našeho Jiřího Slívu) vtip-

ně, ironicky, ale současně poklidně až melancholicky komentuje stav dnešní civilizace: přemíru techniky a nedostatek nezprostředkované, při-

Jizhar Cohen: Tištěné noviny, 2009.

rozené zkušenosti; moderní velkoměstský život s masou aut, hospodářské a politické krize, zaslepenost politiků či úpadek tištěných médií. Dotýká se izraelské politické reality, ale také úskalí soukromého rázu, jako je manželské soužití nebo život s teenagery. Jeden z komentátorů jeho prací napsal, že Cohen skvěle zvládá hlavní poslání ilustrátora – dodat dvojrozměrnému textu třetí rozměr.

A tak vidíme pštrosa, který strká hlavu do písku, jen proto, aby pod

Vlastenectví, 2012.

zemí na obrazovce monitoru spatřil „celkový obraz“, tedy sama sebe, jak strká hlavu do písku; řidiče, který za soumraku dálkově odemká svůj vůz, jež musel z nedostatku místa zaparkovat v koruně stromů; a jiné-

ho řidiče, který se v telavivské dopravní špičce uvelebil v látkové síti zavěšené mezi stojícími vozy. Velkoměsto si léčí svou stresovanou duši na Freudově kanapi a ropnou krizi představuje rolls-royce, jehož řidičem i pohonnou hmotou je velbloud. Ilustrace k textu o teroristickém útoku představují plyšový medvědci zbrocení krví či artefakty známé dětské hry kámen-nůžky-papír, které se mění ve smrtící zbra-

ně. Předpověď o postupném zániku tištěných médií je zobrazena hejnem blbounů nejnepřátelých zahleděných do denního tisku. *Chut' domova*, to je lá-

Celkový pohled, 2011.

hev s naloženými kyselými okurkami, a *Snílek* Herzlova busta oprašovaná v zadním sále muzea. Skvělou ukázkou Cohenovy melancholické ironie je kresba *Vlastenectví*: na ilustraci z roku 2012 vidíme ruce, které v milostném objetí svírají kaktus (jenž se hebrejsky řekne *sabra* a používá se i jako výraz pro označení rodilých Izraelců).

ALICE MARXOVÁ

Kámen, nůžky, papír, 2011.

FARMA S GALERIÍ

Ze Slunečné na Šumavě je vidět Izrael

Slunečná na Šumavě, pokud ještě existovala ve své původní podobě, se jmenovala Sonnberg. Měla dvacet pět domů, přes dvě stě obyvatel a než z větší části zmizela z povrchu zemského, byla jednou z mnoha šumavských vesnic, o kterých s láskou psal Adalbert Stifter. Narodil se v nedalekém městečku Oberplan, které se dnes jmenuje Horní Planá. Není cílem tohoto článku zkoumat a soudit, co se tady dělo a stalo v letech 1939–1945 ani v letech následujících. Ale tolik je nutné na úvod říci, že to byla léta, která dokázala poškodit a často úplně zničit to, co dlouhá řada generací s vynaložením velké námahy a důvěry v budoucí čas vykonala a vytvořila. Dnes, víc než sedm desetiletí po zhroucení nacistického režimu a na sklonku třetího desetiletí od chvíle, kdy skončily totalitní režimy ve střední Evropě, a tedy i v Československu, je šumavská Slunečná a její dnešní podoba dobrým příkladem toho, že důvěra v budoucí čas je hodnota, která se může znovu vracet. Prostřednictvím práce lidí a záměrů, které

Biofarm Slunečná na Šumavě.

v pohraničí (ale nejen tam) obludným způsobem ničila a devastovala domy, památky i krajinu. Za jeho éry tu byl postaven kravin.

Pavel Štěpánek, zakladatel a majitel farmy, tady v nadmořské výšce 840 metrů na 36 hektarech postupně vybuvoval hospodářství, které respektuje ekologické principy a hlásí se nejen slovy, ale především v praxi k zásadám udržitelného rozvoje a provozu. Jak to sám formuluje: „Provoz biofarmy je součástí dlouhodobého úsilí o hledání rovnováhy člověka se světem okolo a o co největší soběstačnost při získávání potravin, energie a zásobování vodou.“

Převážnou část pozemků tvoří pastviny pro ovce, kozy a skot, na vhodných pozemcích se pěstují brambory, zelenina a ovoce. Produkty farmy – sýry, mléko, jogurty, smetana, máslo, maso jehněčí, kůzlečí a hovězí, drůbež, vajíčka, med, vlna a biobrambory – mohou návštěvníci ochutnat i nakoupit přímo na farmě.

Galerie I: quilt Ch. Meroz, *Země mléka a medu*.

GALERIE SLUNEČNÁ

Součástí farmy je také penzion, který se nachází ve třech původních restau-

Pozvánka na výstavu.

rovaných budovách. Jedna z nich se jmenuje Dům s galerií – a tady se pomalu dostávám k tomu, co mě sem vlastně přivedlo. Je to výstava s názvem *Vidět Izrael*, která je v Galerii Slunečná od 18. června do 15. září nainstalovaná a otevřená. A nejen v Domě s galerií, ale i rozsáhlých prostorách stájí, které v létě, kdy jsou zvířata na pastvinách, překvapivě rovněž fungují jako výstavní prostor.

Výstavy se na farmě Slunečná pořádají od roku 2011 (vůbec první to byla výstava *BlueLine* výtvarné skupiny UNFOCUSED). Jak dramaturgii, tak i pořádání výstav zajišťuje občanské sdružení Art Slunečná. Preferovanou oblastí výstavní činnosti je umělecká fotografie, ale vystavují tady i malíři, sochaři a performeři.

Ta letošní, slovy jejího kurátora a člena skupiny UNFOCUSED Harryho Farkase, „má ukázat Izrael z různých pohledů. Proto zde prezentujeme devět umělců, zčásti ze samotného Izraele, ale též českých, kteří tuto zemi navštívili a o své dojmy se chtějí podělit.“ Devět autorů, z toho šest fotografů a po jednom sochař, malířka a textilní výtvarnice, profesionálové i ti, kteří se svojí výtvarnou činností nežijí, prezentují v galerii šumavské farmy své práce na téma Izrael.

VIDĚT IZRAEL

V Domě s galerií v prvním patře nad restaurací v architektonicky originálně

pojatém prostoru vystavuje **Pavlna Schultz** (1978 Praha), žijící od roku 2008 v Izraeli, cyklus barevných fotografií *Telavivské lavičky*. Název doslov-

Výstava *Vidět Izrael* nainstalovaná v prostoru stáji.

ně vyjadřuje téma. Zachycuje odpočívající, přemýšlející, pouličně pracující, komunikující, případně nic nedělající obyvatele izraelské metropole na lavičkách. Autorem černobílých fotografií v sousedství, souhrnně nazvaných *Aish Ha Tora*, je **Pavel Štěpánek** (1962 Karviná). A vychází najevo, že farmář Štěpánek je také fotograf, který vystudoval v Německu vysokou školu obor fotoinženýrství a léta se fotografování profesionálně věnoval. Vystavený cyklus, zachycující studenty jeruzalémské ortodoxní ješivy Aish Ha Tora (Oheň Tóry), nacházející se nedaleko Západní zdi, jeho profesionalitu přesvědčivě dokládá.

Dále tu visí rozměrný obraz **M. Ch. R. Rajnišové** (1958 Kladno) *Východ*

Plastiky trvale umístěné v prostoru farmy.

z Egypta. Zobrazuje proměnu hebrejských písmen textu *Ma ništane* (písně zpívané při pesachovém sederu) v zástup Židů, kteří jsou vedení Mojžíšem do zaslíbené země.

Chedva Meroz (narozená 1948 v Československu, od roku 1949 žije v Izraeli) přispěla k výstavě několika obrazy vytvořenými technikou quilt (sešíváním různobarevných látek), zajímavými kompozicemi i barevně.

LETNÍ GALERIE

Také největší „letní“ prostor galerie, stáje, patří čtyřem autorům. V odděleném vstupním prostoru je nainstalována část putovní výstavy fotografií **Robina Böhnische** (Vrchlabí 1976) *Jeruzalém – neděli-*

Vernisáž výstavy *Vidět Izrael* po odhalení plastiky Yosefa Ohayona *Chaverut-Prátelství*. Foto Pavel Štěpánek.

telný a věčný, nafotografované během jeho častých návštěv ve Svaté zemi.

Vlastní prostor stáji je k dispozici třem fotografům. **Karla Cudlína** (1960 Praha) není třeba představovat. Izraeli věnuje léta pozornost a jeho nedávná výstava v pražské Špálově galerii přesvědčivě prokázala, že patří k špičce české fotografie. **Alex Levac** (1944 Tel Aviv) tolik známý v Čechách není, ale v Izraeli (a nejen tam) je to ve světě fotografie, zejména té novinářské, pojem. Jeho převážně černobílé snímky nepostrádají humor a často zachycují paradoxní stránku situací denního života.

Posledním fotografem, zastoupeným na výstavě *Vidět Izrael*, ne ovšem co do kvality, pouze v pořadí, je **Martin Lazarovič** (Prachatice 1991), ornitolog a fotograf přírody na Šumavě i jinde na světě. V Izraeli, který je, zejména na jaře a na podzim, kdy tudy táhnou obrovská hejna stěhovavých ptáků, zaslíbenou zemí i pro ornitology, pořídil skvělé snímky opeřenců, které představuje ve velkých formátech.

Mimo čtyři stěny sálů Galerie Slunečná vystavuje jediný sochař této kolekce **Jojo – Yosef Ohayon** (narozený 1958 v Casablance, od roku 1964 žije v Izraeli). Jeho kovovou plastikou *Chaverut – Prátelství*, umístěnou ve volném prostoru před budovou galerie, jsme reprodukovali na obálce červencového čísla *Rech*. Obrisy dvou států, České republiky a Izraele, navzájem propojené a jen barevně odlišené, vyjadřují to, co je jednou z pozitivních skutečností naší současnosti – že oba státy a především lidé v nich žijící spolu v rozhodující většině navzájem sympatizují a rozumějí si.

Výstava *Vidět Izrael* se koná pod záštitou velvyslance

Státu Izrael Daniela Merona, který se, spolu s většinou autorů, účastnil vernisáže. Kurátorem výstavy je Har-

Brzy opět na shledanou na Slunečné.

ry Farkas. Expozice je přístupná denně do 15. září 2017. Adresa Galerie: Slunečná 3, 384 51 Želnavá, e-mail: info@biofarma-slunečna.cz, web: www.biofarma-slunečna.cz.

Text a foto Jiří DANIČEK

Michael Chabon

VÍC NEŽ ČLOVĚK

Během toho ponurého, nepatřičného jara, než se odstěhoval, čerpal doktor Shapiro povzbuzení a obveselení z večerů, kdy se svým synem obrážel knihovny. Knihovní systém henriettského okresu skýtal hojnost a dobrodružství a i ty nejzapadlejší výspy knihovní říše byly náležitě zásobeny, takže doktoru Shapirovi s Nathanem trvalo jen pár hodin, než jako dvoučlenná knihomolská mongolská horda vydrancovali tučet různých knihoven a navrátili se s přebohatou kořistí sestávající z nových přírůstků za posledních čtrnáct dní a – pro Nathana – z knížek o baseballu, o mytologii a o pozoruhodných výkonech zcivilizovaných myší. Doktor Shapiro se ve svém synovi pokoušel vzbudit náklonnost k science fiction, v duchu přirozeného vývoje, kterým si prošel sám, od dětství k pubertě, a proto mu doporučoval paranoidní romány svého mládí: *Slaná a Muže v rozkladu* a *Vesmír se snad zbláznil*. Nathanovi se z nich nejvíc líbil ten první, jehož mladistvý protagonistu měl dvě srdce.

V henriettském okresu se o nové knihovní přírůstky urputně zápolilo, a právě tím doktor Shapiro své ženě, a dokonce i Nathanovi ony týdenní nájezdy ostentativně zdůvodňoval. Skutečným důvodem ale byla jeho celoživotní potřeba drobných rituálů, potřeba, která s tím, jak se prohlubovala jeho manželská krize a jak ho rozesmůňovala jeho nová práce, stala téměř chorobnou. Nastoupil do Sunny Valley Farms, malé soukromé psychiatrické kliniky pro děti, kde byl neustále vystavován leckterým dosti strašidelným podobám dětského šílenství, a z jeho života se vytratila každodennost a místo ní nastoupila překvapivá novost noční můry. Ze všech jeho zaběhaných ceremonií mu teď zbyla jenom dýmka, týdenní tah v korespondenční šachové partii a výlety s Nathanem po postranních silnicích henriettského okresu.

Vždycky ve čtvrtek večer, kdy měli ve všech knihovnách otevřeno do devíti, přišel z práce, osprchoval se, oblékl si jeansy a čistou košili, sedl si k Nathanovi a dodával se s ním na poslední čtvrthodinku seriálu *Ztraceni ve vesmíru*. Ještě dnes měl o ten seriál provinilý zájem a každý absurdní díl viděl nejmíň jednou

– koneckonců, když byl ve věku svého syna, pokoušel se podle návodu v časopise *Úžasná dobrodružství vědy* stvořit život v laboru. Když seriál skončil, nechali s Nathanem Rose a Rickyho u večere, stále ještě celí rozjaření proběhli mezi hortenziemi, zavlažovanými jemným deštěm, a nasedli do auta. Jak tak doktor Shapiro jel po staré, klikaté tabákové cestě, která vedla mezi městskými parky a kukuřičnými poli k pobočce Gunpowder Creek, nezajímavá krajina i zmatené povídání jeho syna ho zároveň nudily i uvolňovaly; připadal si napůl blažený a div že nezapomínal na volant.

Vymýšleli spolu přezdívkou pro jeho kolegy v Sunny Valley a pro Nathanovy spolužáky, rozvíjeli dlouhatánské řetězce špatných slovních hříček, zpívali operní verze reklamních znělek. Doktor Shapiro neměl moc přátel a jeho starší syn byl už od svého útlého věku hlavním partnerem jeho imaginativního života. Doktor Shapiro věděl, že pro otce nemůže být dobré, aby takhle visel na svém dítěti, a zlobil se za to na sebe;

měl pocit, že tahle potřeba není ani trochu dospělá a že se toho konejšivého bláznovství sloz měl už dávno vzdát. Svého času dokázal s Nathanem ve většině se rozpínajícím vesmíru nesmyslu vydržet celé hodiny, ale jak jim oběma přibývala léta a jak se mu postupně do myšlenek víc a víc vkrádalo jeho manželské trápení a finanční záležitosti a plynutí času, smrskly se ty nespočetné hodiny na pouhé tři, které spolu týden co týden trávili po knihovnách. Ta potřeba se ale u doktora Shapira nijak nezmenšila a v posledních měsících ji snad i posílil změněný charakter jejich rozhovorů. Nathan mu stále častěji kladl obtížné otázky, které vyžadovaly pečlivé odpovědi; chtěl po něm vysvětlení Saturnových prstenců, newyorského metra, rozdělení Indie. Zápal, se kterým se Nathan pídil po faktech, jako by otcovu náklonnost

zesílil, a tak se doktoru Shapirovi vždycky úplně rozbušilo srdce, když se navzdory přišerným mezerám ve vědomostech pokoušel poskytnout svému synovi solidní informace.

Jednoho čtvrtčního večera, nějaké dva týdny před začátkem léta, došlo doktoru Shapirovi, že mu nezbude nic jiného, než aby Nathanovi vysvětlil podstatu rozvodu. Bylo mu přímo nevolno z toho, že by touhle snůškou smutných skutečností měl narušit jejich týdenní idylu, ale už to odkládal měsíc a od nadcházející soboty už – ač je to k neuvěření – nebude bydlet ve stejném domě jako jeho rodina. Bude to muset být dnes.

Ten večer foukal vítr a bylo vlhko, po červnovém počasí ani stopa, a jak se tak řítily do pobledlého, málem nezřetelného západu slunce, pohrával si doktor Shapiro s myšlenkou, že by odešel bez jediného slova, že by Nathana doslova opustil – stejně jako to jiným způsobem

udělal před rokem jeho vlastní otec. Pomyšlení na vlastní ne-reálnost, na schopnost jen tak zmizet, bylo strašné a svůdné.

Zrovna vyrazili z pobočky zasvěcené G. Earl Kingovi, to byla jejich šestá zastávka, a namířili si to k Luccimu, italskému lahůdkářství, kde se po cestě vždycky za-

Chut' domova. Kresba Jizhar Cohen.

stavovali. Nathan – celý večer nezvykle tichý – si na pokrčené předloktí naskládal stoh knížek a zkoušel s nimi hrát drápky: než mu mohly spadnout, vždycky je rychle popadl do hrsti. Pořád mu ale přepadávaly na přední sedadlo, s nepřijemným, zmrzačeným třepetáním, jako poplašení holubi. Jedna kniha udeřila doktora Shapira do tváře, a Nathan se preventivně stáhl, aby mu tatínek nemohl tu ránu oplatit, jenže doktor Shapiro nereagoval. Zdálo se mu, že silnice pod nimi zrovna letí, že na semaforech nenatrefili na jedinou červenou, že jejich překotný let nezpomalí zhora nic. K Luccimu to už nebylo ani pět minut. Věděl dobře, že z nějakých podivných důvodů, jimž nerozuměl ani on sám, ztěžoval většinou svého syna špatnými zprávami či nesouhlasem v restauracích, nechtěl ale, aby se mu to stalo i tento-

krát. Jestli nepromluví teď, bude muset počkat, než snědí masné, růžovoučké sendviče a vydají se do Cross Fork, absolutně nejlepší ze všech poboček, a tam by přece Nathanovi nechtěl zkazit požitky z luxusní Čítárny pro mládež, plné palem v květináčích a projektorů na mikrofilmy. Odkašlal si a proklel svou zbabělost; už se viděl, jak to celé nechává na poslední možnou chvíli, pak ze sebe ve tmě před jejich garáží vysype pár slov – poté, co syna ztěžklou rukou zadržel v autě, poté, co vypnul motor a vnitřek auta se naplnil vzdechy auta na konci dlouhé cesty.

„Promiň, tati,“ řekl Nathan, složil knížky na úhlednou a kající hromádku na sedadlo mezi nimi a ruce si položil do klína.

„To nic,“ odpověděl doktor Shapiro. Pak si uvědomil palčivé tepání na tváři, kde ho kniha trefila, trojúhelníček bolesti nad lícní kostí. „Vždyť jsi to neudělal schválně.“

„Přesně tak,“ vyhrkl Nathan. „Neudělal jsem to schválně.“

Chlapec na něj divoce vycenil zuby a zářící oči mu za tlustými brýlemi vypadaly falešně, trošku rozhozené, jako by byl nějaká neobratně vyřezaná loutka. Stejně jako pacienti doktora Shapira měl i jeho syn tak nevýrazný obličej, že se z toho člověku málem chtělo plakat, a doktoru Shapirovi se zdálo, že v něm lze vyčíst stejné povídání o vzteku a zmatení. Nejméně tisíckrát si slíbil, že svým synům nebude dělat doktora, že v jejich špatném chování či náhlých výbuších nebude hledat skrytý smysl a že svým dětem dovolí, aby ho odzbrojovaly a máty, ale když se teď podíval na Nathana, viděl docela jasně, že si je chlapec vědom, třebas jen matně, strachu a zahanbení a selhání, které jeho otec ne a ne vyjádřit, a že už mu to všechno začal – i když ne schválně – oplácet. Z dotyčné informace se pro doktora Shapira najednou stalo nesnesitelné břemeno, železný pás kolem hrudníku.

„Zeptej se mě, na co chceš,“ prohlásil, až příliš hlasitě, a sundal nohu z plynu. Auto zpomalilo a pak se pomalu zastavilo, uprostřed Old Rolling Road, nějakých čtyři sta metrů od příští křižovatky. „Nechceš něco vysvětlit? Cokoli?“

Nathan se přes rameno podíval ze zadního okénka a pak se otočil zpátky k doktoru Shapirovi. Kousl se do rtu a přitom se úzkostlivě, opatrně usmál, jako když se člověk setká s nějakou pošetilostí, drob-

ným vandalstvím, s přiovilým přítelem. (...) A jak tak doktor Shapiro s Nathanem chvíli seděli sami v autě uprostřed prázdné silnice, zdálo se, že Nathan hledá v paměti pojmenování pro nějakou věc, kterou nezná, nebo do téhle chvíle neumí tak docela pochopit.

„Kdybych byl mutant,“ pronesl chlapec nakonec a pohledem zavadil o křiklavou obálku jednoho paperbacku, o knížku nazvanou *Víc než člověk*, „řekli byste mi to s mamkou někdy?“

Doktor Shapiro si povzdechl, znělo to jak smích, unavený a ochablý. „Ne,“ odpověděl. Nalepil se sklíčeným obličejem na okýnko, zahanbený, neschopný svého vlastního syna dál ochraňovat. „Asi bychom tě museli nechat, aby sis na to přišel sám.“ Odhodlal se vyslovit tu větu, k níž se chystal, a šlápl na plyn. Auto nabralo rychlost a neoblomně si to šinulo ke křižovatce. Otevřel pus, aby promluvil, zavřel ji, pak ji znovu otevřel.

„Tak už je mi to jasné, řek bych,“ prohlásil Nathan; doktor Shapiro před ním nedokázal skrýt všechnu tu nebezpečnou radiaci dospělosti, vědění, neúspěchu, nedokázal ji od něj odvrátit, nedokázal ho před ní uchránit.

Ten den, kdy se otec stěhoval, poslali rodiče Nathana s Rickym do nákupního centra s Nathanovým kamarádem Edwardem, a Nathan tohle rozhodnutí celkem schvaloval. (...)

Když se vrátili domů, byl už táta pryč. Paní Shapirová seděla sama v kuchyni u stolu. Jak kluci vešli dovnitř, rychle vstala, a než je objala, sebrala ze stolu dva hrnečky a talíř plný drobků a přitom se podivně začervenala. V mamčině vlhkém objetí si Nathan okamžitě začal připadat celý přidušený, slepý a vyžděšený, jako když se po něm párkrát při nějaké hře chtělo, aby vlezl do krabice od ledničky nebo se schoval v těsném prostoru. Divoce se jí vykroutil z rukou a o kousek si poodstoupil.

„Jestli tu budete celý den brečet,“ oznámil, „tak já u toho nehodlám být.“ Jakmile to vyslovil, hrozně se zastyděl a zmateně z kuchyně vycouval. Vyběhl po schodech do svého pokoje, ale nedokázal odolat vábení dveří od pokoje jeho rodičů. Byly pootevřené, a tak do nich strčil špičkou svého velkého palce u nohy, jako by uvnitř na posteli dřímalo nějaké zvíře a on ho nechtěl vyplašit. Všude po koberci byla vidět vytlačená místa, od otcova prádelníku, psacího stolu, rozvrzané šatní skříně, vzorek

dvanácti malinkatých koleček, jak tečky na dominu. Nathana nenapadlo, že si doktor Shapiro odnese i nábytek, a jak tu tak nábytek chyběl, Nathanovi začalo být tatínka zvláště líto, protože si teď bude muset vystačit s tak málem. Bude v tom nepředstavitelném bytě mít postel? Bude tam mít měkké kožené polohovací křeslo?

Minutu dvě stál uprostřed poloprázdného pokoje, a pak mu zrak padl na odpadkový koš, který stál vedle místa, kde mívá tatínek psací stůl. Byl nacpaný hlavně kartóny od košil a bílým baličím papírem od ramínek, ale na dně zahlédl Nathan zmačkanou kouli ze žlutého papíru; vylovil ji a rozprostřel papír po podlaze. Byl to nějaký seznam, co si táta sepsal; Nathanovi hned došlo, že to je tajný seznam, a když ho dočetl, nejspíš by byl nejradši, kdyby to neudělal, jelikož ho pořád ještě strašilo pomyšlení na milostný dopis, který našel v krabici ve sklepě a který jeho otci napsala dívka, která Nathana tu a tam hlídala a kterou měl dost rád. Lehnul si na břicho na místo, kde už nestál velikánský dubový psací stůl, a četl, co jeho tatínek napsal. Písmo bylo úhledné a odměřené, jako by byl doktor Shapiro při psaní rozzlobený.

„PŘEDSEVZETÍ,“ četl Nathan: „1. Už nikdy nezvýším hlas na své děti, ani na ně nebudu napřahovat ruku. 2. O nikom už nebudu smýšlet špatně, poněvadž nikoho nemohou pohánět triviálnější nebo přízemnější zájmy než mě. 3. Přestanu říkat svému otci a matce křestním jménem a budu se snažit získat zpět to, co jsem ztratil, když se z nich pro mě stali Milton a Flo. To jest: budu milovat své rodiče. 4. Nebudu tvrdit, že jsem četl knihy, které jsem nečetl, ani nebudu říkat, že došlo na má slova, když jsem si o věci předem nic nemyslel. 5. Přestanu infikovat Nathana ochromující láskou k faktům, a rovněž je sám přestanu nenasytně a dychtivě sbírat, jak jsem činil až doposud. 6. Budu lepší otec. 7. Každé ráno budu poslouchat Bartóka, a před spaním Mozarta. 8. Vzdám se veškerých ambicí krom jedné jediné, již v sobě chovám od svých devatenácti let, kdy jsem si sepsal první seznam deseti předsevzetí – milovat a chápat umění, sport, vědu, literaturu a hudbu a jednoho dne se stát pravým renesančním člověkem. 9. Nezahodím tento seznam.“

(pokračování na str. 19)

PAMĚŤ JISTEBNICKÝCH DOMŮ

Okrašlovací spolek v Jistebnici připravil zajímavou výstavu

Zavedou-li vás letní výlety na Tábor-sko, nemiňte městečko Jistebnice. V *Roš chodeš* jsme již psali o blízkém židovském hřbitově na Pohorí (*Rch*

Jistebnické náměstí. Dům Katzů (s vysokou střechou) už dnes nestojí.

5/2016) i o zdejších významných rodácích (*Rch* 8/2016). Nyní bychom rádi upozornili na výstavu *Oživená minulost – historie jistebnických domů a příběhy jejich obyvatel*, již připravil místní Okrašlovací spolek. Mimochodem i u zrodu jeho předchůdce, Spolku pro okrašlení města Jistebnice a jeho okolí, stál roku 1887 poštovní a velký jistebnický patriot Adolf Katz.

ILUSTROVANÁ KRONIKA ANTONÍNA PEŠKA

Jádrem výstavy jsou kresby, na nichž během druhé světové války zachytil místní rodák Antonín Pešek (1873–1955) několik desítek původních jistebnických domků, kostel, místní školu, zámek, zámek a také řadu budov, které už dnes k vidění nejsou. Buď

Dům Hynka Reinische v Palackého ulici 30.

byly zbourány, nebo k nepoznání změněny přestavbou. Měl co kreslit a malovat: poměrně velké jistebnické náměstí tvoří přízemní barokní domky

s mansardovými střechami, některé se štítů; v centru náměstí stojí jednopatrová renesanční budova, zvaná zámek, jež používala rodina Otomara Nádherného před tím, než dostavěl velký novogotický zámek v anglickém parku na okraji města. Zdaleka je vidět gotická věž kostela sv. Michala (z druhé půle 14. století), uprostřed náměstí stojí barokní kašna se sochou sv. Jana Nepomuckého, pěkné jsou i přilehlé uličky, v nichž stával mlýn, jsou tu domky se zahrádkami a dílnami a vede odtud cesta do luk, polí a k okolním rybníkům.

Antonín Pešek každou kresbu doprovodil komentářem, v němž shrnuje historii budovy a jejích majitelů (popř. i jejích rodičů a prarodičů), jak si je zapamatoval, a někdy také, jakými úpravami domek prošel. Často zmiňuje, kdo z které rodiny padl v první světové válce, válka „nynější“ je přítomna jen jako faktor, kvůli kterému byl nějaký dům „zabrán“. Jeho obrázková kronika by určitě stála za vydání a město o takové edici uvažuje. Ke všem zobrazeným domkům dodali tvůrci výstavy další informace a fotografie (někde i vzpomínky pamětníků), takže jejich stav je zmapován až do současnosti. K dispozici jsou i šanony s výpisy z katastrálních knih a s dalšími podrobnějšími údaji.

PESTRÁ POSPOLITOST

Díky obrázkům pana Peška minulost jistebnických domků a jejich obyvatel skutečně ožívá a vytváří obrázek pestrého a čilého života v maloměstě na sklonku mocnářství a mezi válkami. Defilují tu truhláři, tesaři, zedníci, kameníci, učitelé, mlynáři, poštovní, povozníci, hospodáři na usedlostech, zemědělci, obchodníci, kupci, hasiči, nájemci pohostinství, pachtýři, výměnkáři, a také „milost-

páni“ (Nádherných), faráři, kostelníci – a Židé.

Počet jistebnických Židů setrval kle-sal (odcházeli odtud za lepšími pracovními příležitostmi od osmdesátých let 19. století v rámci židovské emancipace – většinou do Prahy a dalších větších měst). Zatímco roku 1880 jich zde žilo 127, roku 1900 klesl jejich počet na 66 a roku 1931 už jen na 19. Roku 1932 byla zdejší náboženská obec zrušena kvůli nedostatku členů a byla spojena s obcí táboorskou, zanikla i místní synagoga. V listopadu 1942 bylo deportováno těch několik Židů, kteří zde ještě zbyli: ze 16 lidí se vrátila jen paní Marta Fritschová, rozená Katzová.

Ve druhé půli 19. století a v době mezi válkami však Židé patřili k výrazným členům jistebnické pospolitosti. O zkrášlení města se velmi zasloužil zmíněný poštovní Adolf Katz, jeho syn Leopold („čestný měšťan jistebnický“) proslavil Jistebnici tím, že na půdě zdejší fary ob- jevil roku 1872 zpěvník z latiny do češti-

Dům a obchod H. Katze v kronice Antonína Peška.

ny přeložených liturgických písní z 15. století, *Jistebnický kancionál*. Další syn Viktor byl známý numizmatik.

DŮM RODINY KATZŮ

Jedním ze zmizelých domů, které pan Pešek zachytil, je právě rodný domek synů Adolfa Katze, Leopolda, Hynka a Viktora Katzových, a místní synagoga. Ocitujme Peškův komentář k domku č. 91: „Dříve Hynek Katz obchod, pak Bohumil Katz, za něho největší

obchod v Jistebnici mimo osadnické zboží, železo, vápno, uhlí, též obchod v obilí. Po jeho smrti má tento obchod v nájmu F. Humpál. Nalézá se na náměstí u kostelní ulice. Bohumil Katz byl mnoho let městským radním i také

Starý zámek. Z kroniky A. Peška.

velitelem hasičů. Když bylo v Jistebnici biřmování, vítali jsme jako zástupci města pana biskupa budějovického Hůlku Fr. Slaba starosta, já a B. Katz a při jménu Pešek pan biskup vzpomněl na Lud. Peška, kterého osobně znal ze studií v semináři, kde byl toho času vicerektorem.“

Dům vlastnila po válce paní Marta Fritschová, která zde bydlela ještě v šedesátých letech. Dle vzpomínek pamětníků to byla vzdělaná a zcestovalá dáma, její manžel ing. Fritsch byl znalec technologií výroby papíru (zemřel v padesátých letech). Pěkný domek s mansardovou střechou byl sice chráněn památkovou péčí, ale chátral. Roku

Starý zámek, současný stav.

1966 jej odkoupilo JZD Jistebnice, ale nijak ho neopravilo. Dům totiž kvůli památkové ochraně nemohlo přestavět a nevyhovoval ani záměru, že by se zde

otevřelo pohostinství. Obecní kronika dále zmiňuje, že se v sedmdesátých letech v domě scházela místní mládež a pořádala tu diskotéky, ale – jak eufemisticky poznamenává kronikář: „Mnohdy však tyto akce vlivem alkoholu ztratily na své hodnotě.“ Věci šly tak daleko, že dům se stal téměř ruinou, používanou jen jako skladiště nepotřebných věcí. Na opravu se v tehdejší běžné praxi nepomyslelo a roku 1981 domek vykoupil místní národní výbor, aby ho o rok později nechal zbourat a na jeho místě vystavět nevzhledné nákupní středisko. Je to škoda, neboť tím jistebnické náměstí ztratilo jednotný ráz – ale dlužno říci, že to je jeho jediná vada na kráse a že jiná městečka dopadla za socialismu daleko hůře.

SYNAGOGA

Synagoga a židovská škola v jednom stávala v nenápadném domku na zadním dvoře za zámečkem. Kdy přesně byla zbourána, se neví, každopádně to bylo ještě ve třicátých letech. Zbytky

Jistebnická synagoga (vlevo) stávala za starým zámečkem. Z archivu RNDr Františka Sibrta.

synagogy jsou na dvoře ještě patrné.

Z těchto údajů (tvořících jen malou výseč všech prezentovaných materiálů i dobových artefaktů, mj. zámecké kroniky či starých rádiových přijímačů) je patrné, o jak informativní a pečlivě připravenou výstavu se jedná. K tomu dodejme, že ji členové (či spíše členky) Okrašlovacího spolku i zajímavě nainstalovali. V prostorách výstavní síně u kostela je otevřena vždy o víkendů dopoledne (od 9 do 11 hodin), popřípadě po domluvě (na telefonním čísle 775 223 452), a to až do 10. září. Více informací o akcích Okrašlovacího spolku naleznete na adrese www.okraslovak.wbs.cz.

ALICE MARXOVÁ

VÍC NEŽ ČLOVĚK

(dokončení ze str. 17)

V žaludeční nevolnosti a mdlém zděšení – podobném tomu, když v tatínkových lékařských knihách uviděl obrázky vnitřního uspořádání lidského těla – Nathana jen nepatrně konejšilo vědomí, že doktor Shapiro už porušil bod číslo devět. Zazvonil telefon; z tlumeného, tázavého tónu Rickyho hlasu v kuchyni Nathan pochopil, že volá doktor Shapiro. Za chvíli bude muset tatínkovi něco říct, něco, co nikdy nezapomene, protože to bude první věc, co mu za těchhle nových a mimořádných okolností Nathan řekne. Nathan zadoufal – rychle se pomodlil k Bohu a přitom se na kolenou kýval zepředu dozadu –, že tatínek poruší i všech těch osm zbylých předsevzetí, že bude i nadále pohlavkovat své syny, usínat u rádia, z něž hraje Harry Belafonte a Doris Dayová, že se bude učit nazpaměť výšky světových velehor. Žádná z těchto věcí se Nathanovi nezdála ani trochu podstatná, a přece způsobily, že se doktor Shapiro sám vyhnal z domu, v němž strávil tolik let v roli jakéhosi obdivovaného, jen občas nebezpečného obra, inteligentního, šikovného medvěda s nepřeborným repertoárem triků. Nathanovi bylo z toho seznamu jasné, že doktor Shapiro neměl sebemenší zdání o neustálé radosti, kterou svým synům působil, ani o legendách a bájích, které kolem jeho jména vyrostly. „Co to má takový tatínek za nemožný život!“ pomyslel si Nathan. Nejlepší člověk na světě mohl klidně zaplnit tisíc stránek pěknými předsevzetími, a přesto mít pocit, že musí s hanbou odejít z domova.

„Poslouchej, tati,“ protáhl Nathan, když zvedl telefon a svalil se na opuštěnou tatínkovu stranu postele, „já jsem nad tím přemýšlel. A fakt. Můžeš přijít domů, kdykoli se ti zachce.“

„Já vím,“ odpověděl doktor Shapiro.

„Byl jsi bezvadnej táta, tati,“ řekl Nathan a pevně sevřel roztrhanou kouli ze žlutého papíru. „Byl jsi ten nejlepší táta na celém světě.“

„Díky,“ hlesl doktor Shapiro, ale tak nějak roztržitě, až příliš rychle, jako by to byla jen taková odpověď, jako by se už v duchu zabýval jinými, náročnějšími, obdivuhodnějšími věcmi.

(Povídka Víc než člověk vyšla v povídkové sbírce Modelový svět v nakl. Argo v Praze roku 2006. Přeložil Petr Onufjer. Pro Rch mírně kráceno.)

VÝROČNÍ ZASEDÁNÍ IHRA 2017

Nové vize výuky holokaustu

Ve dnech 25.–30. června se jako každoročně konalo výroční zasedání International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA). Za Českou republiku, která je členskou zemí IHRA od roku 2001, byli přítomni delegáti z ministerstva školství a ministerstva zahraničních věcí, zástupci Agentury Evropské unie pro lidská práva, Památníku Terezín, Židovského muzea v Praze a Muzea romské kultury.

IHRA je mezinárodní organizace, jejíž založení v roce 1998 inicioval tehdejší švédský premiér Göran Persson. Prvními členskými zeměmi byly spolu se Švédskem Izrael, Německo, Spojené státy americké a Velká Británie. V současné době sdružuje IHRA třicet jedna států, přičemž dalších jedenáct zemí kandiduje na členství. IHRA také dlouhodobě spolupracuje se sedmi mezinárodními organizacemi, jako jsou UNESCO, OSN, Rada Evropy a další.

PODPORA VÝUKY O HOLOKAUSTU

Hlavním záměrem IHRA je mobilizovat politické představitele členských států a jiné výrazné osobnosti k podporování výuky a studia o holokaustu a následně koordinovat tuto činnost v národním i nadnárodním měřítku. Tato organizace je otevřena všem demokratickým státům, které přislíbily zachovávat prohlášení stockholmského mezinárodního fóra o holokaustu z roku 2000. Prohlášení uvádí mimo jiné, že holokaust otřásl základy naší civilizace a musí navždy zůstat v kolektivní paměti lidstva. IHRA se v tomto prohlášení též zavazuje k boji proti projevům rasismu, xenofobie a antisemitismu a zaměřuje se na podporu studia o holokaustu a vzpomínání na jeho oběti. Organizace též disponuje grantovým projektem, jehož klíčovou rolí je financování relevantních projektů týkajících se výzkumu, studia a připomínání holokaustu.

Během třídenního výročního zasedání v Ženevě diskutovali delegáti jednotlivých členských zemí o všeobecné platformě, strategii organizace a naplnění poslání IHRA. Vzhledem k narůstající popularitě fenoménu digitalizace, která v posledních letech značně ovlivňuje

podobu současné společnosti, musí také samotná organizace čelit několika novým výzvám. Na jednu stranu poskytuje internet organizaci nepřeborné množství možností, jak nadále rozšiřovat své působení v digitálním světě, na stranu druhou jsou ale nová média rychlým a dostupným nástrojem pro šíření antisemitismu, rasismu, xenofobie a podobně.

ANTISEMITISMUS ON-LINE

Již první den zasedání během schůzky vzdělávací skupiny IHRA (Education Working Group IHRA) pohovořil na toto téma emeritní profesor Jehuda Bau-

Bývalí osvětimští vězni. Foto IHRA.

er z Hebrejské univerzity v Jeruzalémě, který během svého projevu upozornil na projevy antisemitismu a nenávisti postupující všechny vrstvy moderních médií včetně sociálních sítí. Poukázal na rychlost, jakou se v moderní době všechny tyto projevy šíří, což staví vzdělávací instituce a pedagogy samotné do velmi obtížné pozice. Z jeho pohledu sociální sítě formují tento svět a mladou generaci, a je tedy mnohem složitější na tyto podněty reagovat. Na závěr své řeči pak Jehuda Bauer vyjádřil naději, že se IHRA bude v budoucnu touto otázkou intenzivně zabývat, neboť je důležité si stále uvědomovat, co se stalo, zabývat se minulostí a připomínkou tragédie šoa.

Za účelem efektivnější metodiky výuky o holokaustu a účinnějšího boje s antisemitismem IHRA představila novou strategii, jejíž hlavní myšlenkou je: „Svět, který nezapomene na holokaust, svět bez genocid!“ Jeho hlavní vizí je sjednocení vlád a odborníků, posílení a rozvíjení vzdělání o holokaustu, připomínání a výzkum po celém světě a podporování závazků daných stockholmskou deklarací.

Také navržený tříletý pracovní plán vzdělávací skupiny se nese v tomto duchu a obsahuje strategické kroky, které budou podniknuty jak v samotné pracovní skupině, tak i napříč širším diskurzem včetně vzdělávacích institucí a veřejnosti. Snahou IHRA je především zefektivnit a obhájit svůj postoj v rámci existence nepřeborného množství organizací věnujících se stejné tematice. Jedním z východisek, jak toho dosáhnout, se jeví zapojení zástupců jednotlivých ministerstev školství v členských zemích a rozšíření spolupráce s politickými zástupci v čele delegací. Vzdělávací skupina by se měla zaměřit nejen na samotné téma holokaustu, ale představit látku také v kontextu lidských práv, což bylo doposud v některých členských zemích opomíjeno.

INTERAKTIVNÍ MAPA

Jedním z realizovaných projektů, kterým IHRA obohatí a usnadní práci pedagogům základních a středních škol, je tzv. Interaktivní mapa IHRA. Internetová stránka v dnešní době disponuje více než dvě stě publikacemi pod správou sto devatenácti organizací. Vytvořením interaktivní mapy vznikne přehledná platforma. Každý delegát členské země bude moci sám rozhodnout, jak tyto materiály využít

ke vzdělávání ve své zemi. Vybrané dokumenty budou následně přeloženy a distribuovány do škol. Sami pedagogové pak mohou na stránkách IHRA přispívat do diskusního fóra spravovaného samotnou organizací, díky němuž budou informováni o aktuálních tématech a reakcích jednotlivých členských zemí.

Během zasedání se sešel také Výbor pro otázky antisemitismu a popírání holokaustu (Committee on Antisemitism and Holocaust Denial), byly představeny prezentace monitorování antisemitismu a popírání holokaustu v některých zemích (Německo, Nizozemsko apod.). Norskou delegací byl prezentován strategický plán boje s antisemitismem.

Podzimní jednání, které se ponese v obdobném duchu, se bude konat ve dnech 27.–30. listopadu 2017 v Bernu a bude během něj představeno monitorování antisemitismu v České republice.

ZUZANA PAVLOVSKÁ, vedoucí Oddělení pro vzdělávání a kulturu Židovského muzea v Praze a zástupkyně ČR ve vzdělávací skupině IHRA.

IZRAEL: Útok na nový způsob

Už nějaký čas na této stránce nerozebíráme jednotlivé teroristické útoky. Píšeme spíše o vývojových trendech, jakým byla například vlna útoků zvaná „intifáda nožů“ (viz *Rch* 12/2015). Do kategorie jistých novinek patří i červencový útok na policisty v Jeruzalémě. Ten – i jeho širší souvislosti – stojí za reflexi.

MIMO TRADIČNÍ STEREOTYP

Nejprve fakta. V pátek 14. července ráno zaútočili na citlivém místě u Lví brány tři pachatelé na policejní hlídku. Dva její členy zastřelili, potom vyrazili na útěk směrem k mešitám na Chrámové hoře, leč tam byli zastřeleni jinými policisty. Nešlo o blesk z čistého nebe. O měsíc dříve podlehla podobnému útoku policistka Hadar Malkaová – s tím rozdílem, že vrah použil nůž a bylo to u Damašské brány. Ale červencový případ se liší ve více ohledech.

Na policistku Malkaovou zaútočili tři Palestinci z vesnice Dir Abú Mašal u Ramalláhu. O měsíc později u Lví brány útočili tři izraelské Arabové z města Umm al-Fachm. A oběťmi nebyli židovští policisté, jak by se dalo očekávat, nýbrž policisté z řad drúzů. Už to napovídá, že událost vybočila z navykklého stereotypu. Nezapadá do oblíbeného modelu „Palestinci versus Izraelci“ či „muslimové versus židé“, ale má nějakou vlastní, na první pohled těžko rozpoznatelnou logiku.

Tady uděláme odbočku. Tyto informace byly publikovány už v den útoku, 14. července odpoledne. Z hlavních zpravodajských webů, jako jsou *Ynet*, *Jerusalem Post* či *Ha'arec*, se každý dozvěděl to základní. Zaprvé: že zavražděnými policisty byli Hail Sathávi (30) z drúzské vesnice Maghar a Kámil Šaná (22) z drúzské vesnice Hurfiš – syn bývalého poslance Knesetu Šákiba Šanána. Zadruhé: že vrahy byli tři muži s příjmením Džabárín (19, 19, 29) z města Umm al-Fachm, očividně příbuzní, ale bez předchozího záznamu u bezpečnostních služeb.

Z řečeného samozřejmě nebylo jasné, nakolik byl útok plánovaný či zda měl zázemí na Západním břehu, nebo v Gaze. Nebylo jasné ani to, zda drúzští policisté měli jen smůlu, že se „ocitli ve špatný čas na špatném místě“, nebo zda si je útočníci vytipovali. Ale že neútočili vyšinití jedinci nebo amatéři, bylo zřejmé už z toho, že použili profesionální zbraň – švédský samopal Carl Gustaf.

Pro srovnání citujme ze zprávy o jiném útoku ze 14. července. V Londýně dva útočníci polili pět lidí kyselinou. ČTK podle britských zdrojů psala o „dvou mužích na mopedu“, pak o „podezřelých dvou mladících“ s tím, že „policie obvinila šestnáctiletého chlapce“. Jistě, mladiství požívají větší ochranu osobnosti, ale výsledek je kontraproduktivní: čtenáři si zprávu interpretují ve stylu „další útok muslimů na našince“. Naproti tomu zpráva z Jeruzaléma byla zavádějících výkladů ušetřena, neboť přinesla to základní: izraelské Arabové zaútočili na drúzské příslušníky izrael-

Detektory kovů, nainstalované po útoku, budily mezi Palestinci větší emoce než předchozí vraždy. Proto po pár dnech zmizely. Foto archiv.

ské policie; útočníci se samopaly pronikli do přísně kontrolovaného areálu, takže už někde tam se stala chyba.

SE ŽLUTÝMI ZNAČKAMI

Izraelská média zajímá spíše širší kontext. Amos Harel v *Ha'arecu* připomíná náboženskou stránku. Po útoku byl na pátek a sobotu uzavřen chrámový okrsek pro muslimy. Jenže uzávěra, jaká by se v Evropě považovala za samozřejmost, je v Jeruzalémě výbušné téma. Chrámový okrsek fungoval pro modlitby i za druhé intifády a naposledy byl – na den – uzavřen v roce 2014 po střelbě na Jehudu Glicka z Likudu. Ale páteční modlitby, to je vyšší liga. Chrámový okrsek má v náboženské správě islámská nadace Waqf. Její vysoký činitel v anonymitě říká, že páteční modlitby byly naposled zcela zrušeny v roce 1990.

Harel připomíná, jakou roli hrál chrámový okrsek za první intifády (házení ka-

menů na Židy modlící se u Západní zdi v říjnu 1990), při spuštění druhé intifády (návštěva Ariela Šarona v září 2000) i při začátku „intifády nožů“ (nepokoje v říjnu 2015). Už proto oceňuje premiéra Netanjahua: od počátku nenechal na pochybách, že bez ohledu na poslední útok si chrámový okrsek uchová status quo, tedy dosaavadní stav v péči nadace Waqf.

A dále. „Intifáda nožů“ byla letos (oproti roku 2016) na sestupu. Posledním magnetem pro teroristy zůstává Jeruzalém, hlavně Staré Město. I proto Harel svůj článek nazval „Útok na Chrámové hoře je noční můrou pro Izrael, ale skutečný test teprve přijde“. I proto vrtá hlavou otázka: Jeruzalém zažil útok izraelských Arabů na drúzské

policisty, a jaké z toho vzniklo napětí v palestinském, arabském i muslimském světě. Co by následovalo, kdyby u chrámového okrsku zaútočil židovský fanatik, třeba někdo z jurodivé mládeže z ilegálních osad? To si raději ani nepředstavovat.

Škoda, že teror přehlušuje zprávy „ze života“, třeba reportáž ze Starého Města, kterou pro *The New York Times* napsala Isabel Kershnerová. Přibližuje problémy 320 tisíc jeruzalémských Arabů (37 procent obyvatel města) i změny po 50 letech okupace (jinak tomu neřeknou). Když Izrael východní část města anektoval, nabídl tamním Arabům své občanství, leč oni je odmítali. Jenže za loňský rok o izraelské občanství požádalo už 1081 arabských rodin. Ale i to má háčky. Obchodník Muhammad Sbeih říká, že když jede svým autem se žlutými izraelskými značkami na Západní břeh, „chovají se tam ke mně, jako kdybych byl Žid“.

ZBYNĚK PETRÁČEK

ŽERTOVNÁ POZNÁMKA ...a další události

/Vybráno z českých médií/

„Ústav se domnívá, že odpovědi zná a pod ně podstrkuje roztočivé papíry. A pak jsem mu ještě položil jinou otázku, čím to, že v tom ústavu nemohou pracovat komunisté, přestože nejvíce obětí totalitních zločinů je v našich řadách? Za politiku, nikoli za rasu. On mi na to cosi vyhýbavě odpovídal a já jsem se neubrnil žertovné poznámce, pane Žáčku, to je, jako kdybyste chtěl zkoumat holokaust a jediný, kdo by tam nesměl pracovat, by byli Židé,“ řekl mimo jiné místopředseda KSČM J. Skála na otázku, proč usiluje jeho strana o zrušení Ústavu pro studium totalitních režimů. (ČT 24, 3. 7.) ■ Poslední den června zemřela žena, která měla v srdcích Francouzů zvláštní místo: dlouhá léta nejpopulárnější politička, nikdy se přitom nepodbízela, měla svoji hlavu. Prezident Macron rozhodl, že bude uložena i se svým zemřelým mužem do Panteonu. Simone Veilová je pro Francii ztělesněním osklivých i obtížných momentů, jimiž země prošla za půl století, i aktivním činitelem, který nesklonil hlavu. V Panteonu bude jako svědek a připomínka vyhlazování Židů, když jako sedmnáctileté děvče přežila Osvětim. Bude tam jako jedna z nejvýraznějších feministek své doby a rozhodně jako velká zastánkyně francouzsko-německého smíření, jako zastánkyně integrované Evropy, která byla první přímo zvolenou předsedkyní Evropského parlamentu. (Deník Referendum.cz, 8. 7.) ■ Jaroslav Bárta prohledal archiv v Památníku Terezín, zjistil jména všech odvlčených židovských obyvatel, vytvořil malé, vlastně docela nenápadné cedulky s jejich jmény, a umístil je na všechny původní domy židovské čtvrti v Boskovicích. „Cedulky vedle vstupů do domů jsou pro mě jako zvonky. Jako byste mohli zazvonit na toho člověka, který tu kdysi bydlel. Ne všechny domy stojí – na jejich místech jsou zatlučené železné tyčky, které tu cedulku nesou,“ řekl Jaroslav Bárta festivalovým novinám. Procházet židovskou čtvrtí a číst, že například v Bílkově ulici 45 bydlela Charlotta Löwová, v Plačkově 66 rodina Grünwaldových, U Templu 5 Bergmannovi a U Vážné studny 58 Hartmannovi, je na jednu stranu sklíčující. Protože i s minimem znalostí, jak deportace pro-

bíhaly a jaké byly jejich okolnosti, člověku před očima běží značně depresivní obrazy. Na druhou stranu má ale instalace velmi pozitivní rozměr: po dlouhých pětasedmdesáti letech se, alespoň prostřednictvím svých jmen, vrátili boskovičtí Židé, byť zřejmě jenom „na skok“, domů. Bártaova instalace by si zasloužila přežít déle než ony čtyři dny boskovickeho festivalu. „Musí se to usadit, počkat na reakce místních. Vlastně by oni sami měli cítit, že to je tak správně,“ řekl Jaroslav Bárta. (Lidovky.cz, 13. 7.) ■ Židovský hřbitov v Kovanicích, téměř neznámý, má zvláštní magickou atmosféru a skrývá řadu tajemství. Například že je zde pohřbena babička spisovatele Franze Kafky či proč zde byli pochováváni Židé ze sousedního Nymburka. Pozemek k výstavbě hřbitova daroval kovanickým Židům tehdejší majitel kovanického statku baron Karel z Görtzu. Stavba hřbitova se neobešla bez potíží. Kovaničtí sousedé jí bránili, zeď byla několikrát v noci zbořena. Až když byly z nařízení vrchnosti zřízeny noční hlídky, byl konečně hřbitov dostavěn. Když tu měl být první pohřeb zemřelého z Křince, kovaničtí katolíci nechtěli dovolit jeho pohřbení a bránili vjezdu pohřebního vozu do obce, mrtvola zůstala celou noc za humny. Teprve když poděbradský hejtman vyslal do Kovanic několik hulánů a výtržníci byli zatčeni, mohl být pohřeb vykonán. (Novinky.cz, 14. 7.) ■ Boskovice – v sobotu se lidé rozloučili ve smuteční obřadní síni města Boskovice s Jaroslavem Bránským, významnou postavou boskovické kultury. Boskovický rodák a první laureát Ceny města Boskovice za kulturu zemřel minulý úterý ve věku 89 let. Působil jako městský kronikář a organizátor výstav. Bránský byl aktivním dopisovatelem. Až do své smrti byl literárně činný jako autor publikací z regionálních dějin, zejména z historie Židů. (Týden u nás, okresní noviny, 19. 7.) ■ Synagoga ve Strážnici na Hodonínsku, upravená před

téměř sto padesáti lety v novorenesančním stylu, v současnosti nabízí dvě výstavy. Jedna přibližuje historii strážnického židovského obyvatelstva, druhá pak příchozí zavede sice jen do 20. století, v němž ale mapuje osudy Židů v českých zemích. Tuto expozici do Strážnice zapůjčilo pražské Židovské muzeum. (Strážnický deník, 21. 7.) ■ „Duch Rónova díla má obecnou platnost, zvláště pak pro středoevropský region. Existenciální zakoušení a nejednoznačné prolínání jsou prosyceny černým humorem. Róna sestupuje, v souladu se svou náturou, pod povrch, do temného a hlubokého trychtýře. Podniká sestupy, ale navrácí se a stále znovu vede dialog s pozemským odkazem historie – se starobylými civilizacemi, náboženstvími i osobnostmi. Procházíme-li výstavou, můžeme zaslechnout různé ozvěny. Vnímáme odkazy svárlivého Boha židů, pokorně trpělivého pána křesťanů, mýtus Jóbův i Sisyfův, příběh svatého grálu a rytířských tažení, volání Friedricha Nietzscheho či poznání Hérakleitova, ale nakonec i harmonizování renesančních mistrů jdoucích od kánonů k modernímu individualismu,“ píše o výstavě J. Róny Česká pozice.cz. (22. 7.) ■ Německá Ústřední rada Židů obvinila vládu, že nic nedělá s rostoucím antisemitismem v zemi. Nenávistného chování se dopouštějí převážně muslimští studenti vůči svým židovským spolužákům. Rada požaduje, aby vláda jmenovala komisaře, který by se problémem zabýval a řešil ho. (Echo24. cz, 23. 7.) ■ „Na nákupy ke starému Bergerovi či k Bachnerovi, na kávu k Schonhofovým do Unionu, na pivo k Weislitzových a pro peníze k Wechsbergovi. Přesně tato místa a vyhlášené podniky mohli lidé navštěvovat v centru Ostravy ještě z kraje 20. století. Procházka několika přílehlými ulicemi kolem dnešního Masarykova náměstí je vlastně procházkou dějinami židovských obchodníků. A přesně na takové putování pozvou od pondělí 31. července další prázdninové Výlety s Vltavou,“ píše v programové nabídce Týdeník Rozhlas. (24. 7.) *jd, ilustrace Jiří Stach*

Kalendárium

Před **135 lety, 28. 8. 1882**, se v Brně narodil prozaik, dramatik a lékař **ERNST WEISS**. Po studiích medicíny v Praze a Vídni pracoval jako chirurg v Bernu a v Berlíně. Když onemocněl tuberkulózou, nechal se v letech 1912–1913 zaměstnat jako lodní lékař rakouské pobočky firmy Lloyd na parníku Austria. S touto lodí absolvoval cesty do Indie, Japonska a do Karibiku. Během první světové války pracoval jako vojenský lékař v Uhrách a na Volyni.

Po válce pracoval jako chirurg ve Všeobecné nemocnici v Praze. Spřátelil se s pražskými německými spisovateli Franzem Kafkou (který ho často zmiňuje ve svých denících a dopisech), Franzem Werfleem, Maxem Brodem a Johannesem Urzidilem. Po roce 1920 práci lékaře opustil, odešel do Berlína a věnoval se pouze literatuře. Po nástupu nacistů emigroval do Prahy a poté do Paříže. V den, kdy nacisté vstoupili do francouzské metropole (15. 6. 1940), spáchal sebevraždu. Je autorem románů, povídek, esejů, dramát i básní, nejznámější je jeho román *Očitý svědek*, který líčí příběh německého lékaře, který kdysi léčil a vyléčil z hysterické slepoty někdejšího rakouského svobodníka Adolfa Hitlera.

Před **100 lety, 21. 8. 1917**, se ve Vídni narodil lékař a spisovatel **HEINZ JAKOB TAUBER**. Z Vídne se jeho rodiče (otec byl lékař) přestěhovali do městečka Holíč na moravsko-slovenském pomezí, takže zde prožil dětství a mládí a později svérázné postavy zdejší komunity zobrazil ve vzpomínkové knize *Atlantida holičských Židů* (Sefer 2003). Před válkou začal studovat v Bratislavě medicínu, v letech 1938–1941 působil v bratislavské Ústřední Židov v redakci židovských novin. Roku 1941 odešel do Palestiny, kde se oženil s Lydou Steinovou a o rok později vstoupil do československé zahraniční jednotky, která působila v rámci britské armády na Blízkém východě. Svou válečnou anabázi (Egypt, Libye, poté důstojnická škola v Haifě,

služba v Anglii, invaze do Francie) popsal v další vzpomínkové knize *Můj přítel Monty a ti druzí* (Sefer 2006). Po válce dokončil Tauber v Praze studia medicíny, od roku 1947 sloužil 21 let jako obvodní lékař v Benešově n/P. Na jaře 1968 odešel do Izraele, působil jako lékař ve zdravotním středisku v Kirijat Jam u Haify, kde také žil a 13. ledna 2008 zemřel.

Před **95 lety, 22. srpna 1922**, se v Praze narodil divadelní a filmový herec **MILOŠ KOPECKÝ** (zemřel 16. února 1996 v Praze). Vyrůstal v rodině majitele kožešnictví, matka Marta (rozená Grimmová) byla modelkou a před svatbou se vyučila kloboučnicí. Zemřela v Osvětimi a její syn byl v srpnu 1944 deportován do pracovního tábora v Bystřici na Benešovsku. Po válce v sobě objevil herecký talent, začínal v divadle Větrník. Vystřídal několik divadelních scén (včetně Národního divadla), až v padesátých letech zakotvil v ABC, které vedl Jan Werich. Na počátku šedesátých let společně s M. Horníčkem napsal a nastudoval hru *Tvrďák*, jež se dočkala sto-

Ernst Weiss, foto archiv.

vek repríz. Domovskou scénou se Kopeckému nakonec roku 1966 stalo Divadlo na Vinohradech, kde vystupoval v řadě rolí v dramatech moderních i klasických až do roku 1991. Od sklonku čtyřicátých let patřil i k oblíbeným filmovým hercům. Sehrál stovky rolí, do paměti se zapsal hlavně jako feldkurát Katz v *Dobrému vojáku Švejkovi* (dále zmiňme snímky *Limonádový Joe*, *Baron Prášil*, *Já, truchlivý Bůh*, *Svatby pana Voka*, *Tři veteráni* a v osmdesátých letech televizní seriál *Nemocnice na kraji města*).

Dne **9. srpna** se v plné síle dožívá **75 let** zemský rabín, dramatik, spisovatel a překladatel **KAROL EFRAIM SIDON**. O jeho životě a práci jsme v *Rch* psali několikrát (naposledy u příležitosti 40. výročí vzniku Charty 77, viz *Rch* 1/2017), a tak jen připomeňme, že již v září vyjde v nakladatelství Torst závěrečný díl jeho tetralogie, již napsal pod pseudonymem Chaim Cigan. Přejeme mu ze srdce *Ad mea veesrim šana!* (am)

NADACE LEOPOLDA KATZE

Právě před **145 lety, v srpnu 1872** objevil jistebnický rodák, student **LEOPOLD KATZ** (nar. 1854) na půdě místní fary kancionál husitských liturgických písní z 15. století (včetně prvního záznamu chorálu *Ktož jsú Boží bojovníci*). **90 let** od Katzova úmrtí uplynulo letos **19. ledna**. Připomeňme, že Leopold Katz byl nejen spoluzakladatelem Spolku českých akademiků židů (1876), ale také schopným advokátem a velkým milovníkem umění, mecenášem a příznivcem České akademie věd a umění, což projevil i velkorysým darem ČAVU. Po smrti svého syna, JUDr. Jiřího Katze, který spáchal sebevraždu, oznámil prezidentu akademie, že složil u Zemské banky v Praze cenné papíry ve výši 38 000 korun ve prospěch České akademie věd a umění jako Nadaci Jiřího Katze. Z ročního výtěžku těchto cenných papírů měla být udělována Cena JUDr. Jiřího Katze. Oceněno mělo být původní české dílo, přispívající vynikající měrou k vědeckému nebo uměleckému poznání ve svém oboru, dílo publikované, veřejně provozované (u hudebních děl) a dokončené (u děl výtvarných). Cena mohla být udělena jenom uchazečům české národnosti, bez ohledu na pohlaví, náboženství, místo pobytu. Její udělení vycházelo ze soutěže a byla každoročně oznamována v tisku na den sv. Jiří. Oceněno mělo být jen dílo, které ještě žádnou cenu nedostalo.

Základní částka byla později zvýšena na 50 000 korun a nakonec vzhledem ke stížnostem lingvistů, kteří byli původně ze soutěžení vyloučeni, na 100 000 korun.

Vedle Nadace Jiřího Katze byla akademii svěřena také Nadace Leopolda Katze pro výtvarné umělce. Byla určena závětí a připsovala ČAVU třetinu z prodeje jeho majetku – v konečné hodnotě milion šest set tisíc korun. Z těchto peněz měla být každoročně udělována v den úmrtí dárců cena JUDr. Leopolda Katze v hodnotě 50 000 korun náležející umělci, který v posledních třech letech před každoročním vyhlášením soutěže „nevšední uměleckou zdatnost vynikajícím uměleckým dílem prokázal“.

K těm, kdo se mohli těšit z podpory vzácného milovníka umění a věd ještě z jeho života, patřili Vojtěch Hynais, Mikoláš Aleš, Josef Myslbek, J. B. Foerster, později Max Švabinský, Kamil Hilbert, Karel Pokorný, Karel Dvořák, Dušan Jurkovič, Jaroslav Mařatka, Josef Gočár, František Bílek, Jakub Obrovský. Naposledy byla cena udělena v roce 1948, další osud Katzových fondů se zatím nepodařilo vypátrat.

(am)

Jelena Makarovová**FRIEDL**

■ Jelena Makarovová (nar. 1951 v Baku), izraelská spisovatelka, psychologka, arteterapeutka, kurátorka výstav o holokaustu a též autorka řady multimediálních projektů na téma kulturního a duchovního odboje vězňů z terezínského ghetta, se od konce osmdesátých let mimo jiné systematicky věnovala studiu dochovaných kreseb terezínských dětí a odkazu jejich učitelky Friedl Dicker-Brandeisové (1898–1944). V roce 1989 byla kurátorkou první objevené výstavy v Moskvě, v roce 1990 následovala expozice v Jad vašem v Izraeli, roku 1999 se výstava o Friedl Dicker-Brandeisové přesunula do Vídně, poté do Wiesenthalova centra v Los Angeles. V dalších letech výstava postupně putovala přes 12 měst Evropy, Japonska a Ameriky zpět do Jeruzaléma (u nás byla k vidění v Českém Krumlově na jaře v roce 2000). Doprovažela ji samostatná kniha J. Makarovové o životě a pedagogických metodách této všestranné výtvarnice, vydaná v několika jazykových mutacích ve Vídni, Los Angeles, Paříži, Tokiu a Berlíně.

Česky vyšla roku 2002 publikace *Univerzita přežití. Osvětová a kulturní činnost v terezínském ghettu 1941–1945*, což byl výbor z autorčiných šesti obsáhlých dokumentárních monografií o Terezíně, vydaných v Rusku.

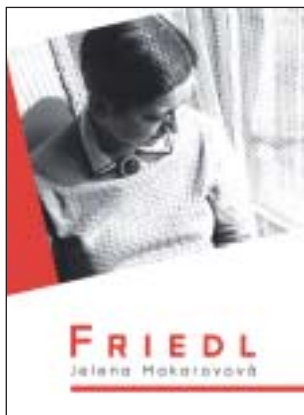
Po letech dalšího sbírání materiálu z archívů i z osobních setkání a rozhovorů s posledními přímými pamětníky vyšla v roce 2012 v ruštině kniha nazvaná *Friedl*, která se od předchozích dokumentárních publikací liší přesahem do románové formy. K literární rekonstrukci postavy Friedl Dicker-Brandeisové využívá autorka vzpomínky žáků a přátel i výňatky z dochované korespondence. Kniha je vybavena ilustracemi a fotografiemi převážně ze soukromých sbírek autorky, přátel a pamětníků či jejich potomků z různých zemí světa, z nichž některé jsou u nás publikovány poprvé.

Vydalo nakladatelství Pavel Mervart v Praze roku 2017. Z ruštiny přeložil Michal Téřa; 520 stran, dop. cena 399 Kč.

Viktor Fischl**HOVORY S JANEM MASARYKEM**

■ Spisovatele a diplomata Viktora Fischla není třeba čtenářům představovat a asi ani knihu *Hovory s Janem Masarykem*. Nejedná se o rozhovor v pravém slova smyslu, ale spíše o originální a věrné zachycení Masarykových myšlenek. Kniha vznikala za druhé světové války v Londýně, kde byl Viktor Fischl Masarykovým sekretářem, a končí pár týdnů před Masarykovou smrtí. Po odchodu z Československa uspořádal Viktor

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

Fischl po mnoho let shromažďovaný materiál do několika oddílů podle témat a v této podobě kniha vyšla poprvé v roce 1952 hned ve dvou vydáních v češtině: v Izraeli a v USA (Kruh přátel československé knihy, Chicago). V Československu vyšla kniha poprvé až v roce 1991, dalšího vydání se tedy čtenáři dočkali až po čtvrtstoletí.

Vydalo nakladatelství Garamond v Praze roku 2017. 184 stran, dop. cena je 240 Kč.

Kat Kaufmannová
SUPERPOZICE

■ Kat Kaufmannová se narodila roku 1981 v Petrohradu, v devadesátých letech odešla do Německa. V knize zobrazuje nelehkou situaci emigrantky Izy Lewinové, která se potýká se svou ruskou i židovskou identitou, tedy s pocitem, že je ve všech prostředích jiná a nepatřičná (v Rusku málo ruská, mezi Židy málo židovská a v Německu tohle všechno dohromady...). Recenze na knize oceňuje, že „Kaufmannová se od jiných písničích přistěhovalců liší především neposlušností a odklonem od sentimentálního líčení někdejší domoviny, ale také osobitým, suverénním stylem: poetické, básnivě pasáže střídají drsné, cynické výlevy, které však neoprádají vnitřní napětí a vtip“.

Vydalo nakladatelství Odeon v Praze roku 2017. Z němčiny přeložila Jana Zoubková; 248 stran, dop. cena 249 Kč.

SEN × SKUTOČNOST.**UMENIE & PROPAGANDA 1939–1945**

■ Jako událost roku 2016 v anketě pořádané *Revolver Revue* označil grafik a ilustrátor Juraj Horváth výstavu (a katalog k výstavě) s názvem *Sen × skutočnosť. Umenie & propaganda 1939–1945*. Svou volbu komentuje takto: „Po výstavě zůstala kniha a ta je snad lepší než výstava, protože jestli chceme období Slovak štátu (jak říkáme doma) nebo

klerofašistického státu (jak se pravilo v čítankách) pochopit nebo se tím bahnem přebrodit, tak texty nám pomůžou. K vidění jsou také pastelové madonky, zakázkové portréty (Hlinku na kšeft si namalovali i surrealisti), moderní německá plastová rádia a fotoaparáty a grafickým zpracováním béčkové antisemitské, antičeské a antibolševické plakáty. A taky se dozvíte, jak Velká hygienická výstava formovala představy národovců, které přezívají dodnes. Pro mě nejsilnější exponát v knize ale není: je to bílý vězeňský mundúr posíťovaný deníkovými záznamy.“

Vydala Slovenská národní galerie v Bratislavě. Autoři: Katarína Bajcurová, Petra Hanáková, Bohunka Koklesová, Alexandra Kusá, Aurel Hrabušický, Miroslav Hrdina, Maroš Schmidt, Jana Švantnerová.

**SLAVNÉ VILY PRAHY 5
VE WINTERNITZOVĚ VILE**

■ V nově rekonstruované a veřejnosti nedávno zpřístupněné Winternitzově vile (Na Cihlářce 10) je až do 5. září k vidění výstava, která představí vývoj vilové architektury na území městské části Prahy 5 od usedlostí a panských dvorů 17. století až po moderní stavby 20. století.

Prostory vily zaplňuje výběr dvaceti panelů, které textem a bohatým obrazovým materiálem přiblíží dobu, v níž objekty vznikaly, i osudy jejich majitelů a tvůrců. Procházka začíná v Jinonicích na panském dvoře s pivovarem, jehož počátky sahají až do roku 1620, pokračuje ke smíchovským usedlostem Portheimka, Bertramka či Klamovka, přes zámeček baronky Ringhoffrové, jednu z prvních secesních staveb v Čechách, k moderním vilám v okolí ulic U Mrázovky, Na Cihlářce, U Malvazinky a Nad Santoškou, z nichž mnohé nesou atributy funkcionalistické architektury.

Mezi majiteli vil figuruje řada známých osobností, jako byl spisovatel Vladislav Vančura, který si nechal svou vilu postavit na Zbraslavi, či teoretik umění Karel Teige, jehož dům najdete mezi řadovými domy v ulici U Šalamounky. Významná jsou také jména autorů staveb – Otakar Novotný, Jaromír Krejcar či Arnošt Wiesner.

Expozici je možno navštívit od neděle do středy 12–18 hodin. Jako exponát lze vnímat i samotný výstavní prostor – Winternitzovu vilu, již si nechal v letech 1931–1933 postavit pražský advokát JUDr. Josef Winternitz podle návrhů Karla Lhoty a Adolfa Loose. V rámci výstavy je možné si s pomocí tištěného průvodce prohlédnout celý dům a navštívit také expozici o vile a rodině původních majitelů v 2. patře.

Pozoruhodné funkcionalistické stavbě a osudu rodiny Winternitzů se budeme věnovat v některém z příštích čísel *Rch*.

MUZEUM ŠIMONA ADLERA

■ U příležitosti 20. výročí otevření Muzea Dr. Šimona Adlera v Dobré Vodě u Hartmanic zde proběhne dne **8. srpna** oslava, při níž se zde shromáždí dnes již početná široká rodina Adlerů. Oslava začíná v 11 hodin před muzeem a přítomné přivítají představitelé měst Sušice a Hartmanice, české a izraelské vlády, vrchní zemský rabín E. Sidon a potomci Dr. Šimona Adlera. Součástí oslav je i komentovaná prohlídka muzea a vernisáž výstavy *Fotky a mezusy* Rebečky Kloudové, absolventky AVU v Praze, která se ve své tvorbě věnuje kresbě, fotografii a designu. Na výstavě budou kromě fotografií k vidění také její originální mezusy, jady a chanukové svícný.

LABYRINTEM NORMALIZACE

Židovská obec jako zrcadlo většinové společnosti

■ Galerie Roberta Guttmanna představuje fenomén židovské obce v období normalizace v jeho nesporné specifčnosti a současně jako mikrosvět, ve kterém se na menším prostoru, ale neméně intenzivně odehrávaly podobné procesy jako ve většinové společnosti. Výstava ukáže na konkrétních případech formy působení StB proti židovským obcím, dilemata, jimž byli jejich členové vystaveni, ale i zapojení některých jejich členů do disentu a aktivit mimo rámec oficiálních židovských obcí. Nezachycuje jen různé formy dobové „protisionistické“ propagandy a jejich dopad na lidské životy, ale také ničení židovských hřbitovů, demolici synagog, zamezování výzkumu a dokumentace osudu Židů za druhé světové války stejně jako téměř úplnou likvidaci judaistiky. Na výstavě jsou představeny fotografie zachycující každodennost židovského života, snahy o jeho zachování navzdory koordinovaným snahám státních orgánů o utlumení jakýchkoli smysluplných aktivit, zejména předávání tradic dalším generacím. Většina unikátních dokumentů a fotografií z různých archivních zdrojů se na výstavě objevuje vůbec poprvé. Více jsme o expozici psali již v *Rch* 5 letošního roku. Připomínáme, že výstava potrvá do ledna 2018.

MELECHESH

■ Začátkem srpna proběhne v „ocelovém srdci Evropy“ již čtvrtý ročník mezinárodního rockového festivalu Ostrava v plamelech. Na festivalu vystoupí mimo jiné také

KULTURNÍ POŘADY

Z purimového představení *Ester*, 1981. Foto z výstavy *Labirintem normalizace*.

původem jeruzalémská metalová kapela Melechesh. Silně ovlivněni mytologií a okultismem starověkého Předního východu se Melechesh již od roku 1993 věnují svému osobitému hudebnímu stylu, který bývá nazýván Mesopotamian metal či Summerian Thrashing Metal. Koná se **5. srpna**, Dolní oblast Vítkovice, Ostrava.

JERUZALÉM V KRAKOVĚ

■ Ač festivaly židovské kultury trvají několik dní, ne všechny akce skončí současně s nimi. A tak ještě do konce září mohou návštěvníci Krakova zhlédnout hlavní výstavu letošního Židovského kulturního festivalu (který se konal na sklonku června). Jedná se o výbor z fotografií, které vytvářeli dominikánští bratři žijící v nejstarší katolické škole v Jeruzalémě (založené roku 1890), École Biblique. Výstava zahrnuje snímky vybrané ze sbírky obsahující desítky tisíc fotografií, jež jsou v současné době digitalizovány. Ukazuje Svaté město na počátku 20. století pod drobnohledem soustředěných pozorovatelů. Výstava je přístupná v arkádách místního dominikánského kláštera (ul. Stolarska 12) do **30. září**, denně od 10 do 18 hodin.

HRŮZA V BRNĚ

Černá groteska z brněnského prostředí

■ Dramatik a režisér Arnošt Goldflam připravil pro brněnské Divadlo Bolka Polívky svou hru *Hrůza v Brně* (v rodném městě takto uváděnou poprvé). Protagonisty jsou dva policajti, Jarin a Ruda, kteří putují z Brna do Ameriky a ještě dál, mluví se v ní, jemně řečeno, v běžné brněnské mluvené řeči, které

mnozí rozumí jen zčásti... Je to specifický žánr, bizarní groteska, vycházející z anekdot o policajtech, která vezme překvapivý obrat, ve kterém se autor pokouší o jakýsi přesah.

Další repríza se koná **28. září** (www.divadlobolka-polivky.cz).

JUDAICA BOHEMIAE 52

■ Na konci června vyšlo nové číslo časopisu *Judaica Bohemiae* 52 (2017), 1. Svazek (publikovaný v angličtině a němčině) zahajuje studie Ivety Cermanové, jež shrnuje dosavadní znalosti o osudech pražských Židů za válek o rakouské dědictví na počátku vlády Marie Terezie a o jejich údajné spolupráci s nepřítelem, jež se r. 1744 stala zámkou ke dvěma pogromům a vypovězení. Rozebírá pohled dobových židovských i nežidovských pramenů na tyto události a představuje dosud neznámý pramen – rodinný svitek Josefa Kirschnera Šocheta (1717–1766), v němž autor líčí svůj tragický zážitek během druhého pražského pogromu 26.–27. listopadu 1744. V další studii *Early Documentation of the Shoah in the Czech Lands: The Documentation Project and the Prague Jewish Museum (1945–1947)* se Magda Veselská zabývá aktivitami jednotlivců, kteří se sběrem autentických dokumentů během druhé světové války a krátce po ní snažili zaznamenat soudobé dění a zejména pronásledování Židů. Zvláštní pozornost věnuje poválečnému shromažďování dokumentů a svědectví skupinou kolem Zeeva Sheka (tzv. Dokumentační akce) a podílu Židovského muzea v Praze na této práci. Studie v sekci Documents z pera Petra Vítámavase kriticky hodnotí dosavadní názory na počátky židovského osídlení Boskovic ve středověku a rozborem záznamů o Židech v boskovických městských knihách dokazuje, že počátky židovského osídlení zde lze datovat až do 16. století.

Rubrika Zprávy přináší u příležitosti uplynulého výročí 20 let od smrti historika, archiváře a prvního redaktora *Judaica Bohemiae* Jana Heřmana (1933–1986) shrnující příspěvek V. Hamáčkové a A. Putíka o jeho osobnosti a díle. Lenka Uličná informuje o dlouhodobém projektu Židovského muzea v Praze na komplexní zpracování nálezů z genizy Čech a Moravy a představuje jeho pilotní sondu – zpracování nálezů z genizy v Rychnově nad Kněžnou. István Pál Ádám přináší zprávu o konferenci *The Holocaust and its Aftermath from the Family Perspective*, konané v březnu v Praze.

CERTIFIKÁT VÝJIMEČNOSTI 2017 PRO ŽMP

■ Židovské muzeum v Praze získalo ocenění Certifikát výjimečnosti TripAdvisor®. Toto ocenění bylo uděleno samostatně také Pinkasově, Klausové a Španělské synagoze, jakož i Starému židovskému hřbitovu.

Certifikát výjimečnosti vyzdvihuje jedinečnost unikátních památek a turistických destinací. Získávají jej pouze organizace, které na webu TripAdvisor dostávají od cestovatelů z celého světa dlouhodobě vynikající recenze. O certifikát výjimečnosti se mohou ucházet instituce, které svůj profil spravují alespoň 12 měsíců a dosáhnou minimálního hodnocení 4 z 5 možných bodů. *jt*

KULTURNÍ PROGRAM HAGIBOR

■ **30. srpna** od 14.00: Svět brýlí – o jejich historii a současnosti vypráví oční optik, optometrista a fotograf Jan Šimeček.

■ Výstavy: *Zašlá sláva* – fotografie Viktora Váchy; Alena Šourková – fotografie.

SEZNÁMENÍ

■ Pro svou rozvedenou neteř (DiS, 40 let), matku 15letého syna, hledám spolehlivého životního partnera. Nabídky posílejte laskavě do redakce *Rch* (roschodes@sefer.cz; Izraelská 1, Praha 3).

ERRATA

■ Ve zmínce o *Spisech Karla Poláčka* v minulém Kalendáriu jsme chybně uvedli, že tyto *Spisy* obsahují deset svazků – Poláčkovo souborné dílo vydané Nakladatelstvím Franze Kafky má dvacet svazků!

AD MÉDIA 7/2007

■ V rubrice „Vybráno z českých médií“ v červencovém čísle jsme citovali z článku, uveřejněného 22. 6. v týdeníku *Reflex*, v němž Jefim Fištejn píše o vzrůstu antisemitismu v Británii, mj. s odvoláním na článek, otištěný 2. února 2017 v listu *The Guardian*. Pan Alexander Goldcheider z Londýna nás upozornil, že ve zmíněném článku „klíčová věta ‚Deník, ač levicový, za jednu z rozhodujících příčin pokládá programové protizidovské štvání Labour Party‘, absolutně neexistuje“.

Pro úplnost (ač není v silách redakce ověřovat všechny zdroje textů, z nichž je v médiích citováno) tedy přinášíme překlad části inkriminovaného článku, v níž se mj. hovoří o Labour Party:

Podle záznamů za rok 2016 narostl v Británii počet antisemitských útoků o více

VÝZVY, ZPRÁVY

INZERCE

než třetinu, tvrdí údaje, jež oznámil Community Security Trust (CST). CST je organizace, která sleduje antisemitismus a poskytuje bezpečnostní ochranu židovským obcím. Zaznamenala, že během roku 2016 došlo k 1309 případům protizidovského nepřátelství ve srovnání s 960 za rok 2015, jedná se tedy o 36procentní nárůst. Za rok 2014 se dle záznamu událo 1182 incidentů.

Výkonný ředitel CST David Delew k tomu řekl: „I když židovský život u nás zůstává většinou spokojený, vzestup antisemitismu vzbuzuje obavy a vypadá to, že situace se zhoršuje. Nejzávažnější je, že oproti minulosti lidé z nejrůznějších důvodů cítí menší zábrany vůči tomu, aby antisemitismus vyjádřovali veřejně.“ Nárůst v roce 2014 se přičítá válce v Gaze, která se považuje za „spouštěč“. Spouštěč takového druhu se však v loňském roce neobjevil. Místo toho, tvrdí představitel CST, se „nakumuloval účinek řady událostí a faktorů, které společně vytvořily atmosféru, v níž se množí antisemitské výpady“.

Tyto faktory zahrnují teroristické útoky v Evropě, exponované případy, kdy byla Labour Party obviněna z antisemitismu, zřejmý vzestup rasismu a xenofobie po referendu o brexitu, a stále ještě válku v Gaze roku 2014.

ZÁJEZD:

VOJENSKÁ HISTORIE IZRAELE

■ Avitour, s. r. o., člen Česko-izraelské smíšené obchodní komory, pořádá ve

Prototyp č. 2 letounu IAI Lavi v muzeu izraelského letectva na základně Hacerim.

dnech **22.–29. října** poznávací zájezd za moderní vojenskou historií Izraele.

S certifikovaným českým průvodcem, fanouškem vojenské historie, navštíví-

me místa válečných konfliktů a bojů od okamžiku vzniku Státu Izrael v roce 1948. V klimatizovaném autobuse se dostaneme od pouštní pevnosti Masada u Mrtvého moře, přes Beerševu, Jeruzalém, Tel Aviv až po Golanské výšiny.

Účastníci navštíví i památníky a muzea jako místo vyhlášení Státu Izrael, Údolí slz na Golanských výšinách, tajnou muniční továrnu Rechovot, největší tankové muzeum v Latrunu, kde si lze prohlédnout i legendární tanky Merkava, a letadlové muzeum Hacerim u Beerševy. Uskuteční se beseda s válečnými veterány, kteří prodělali výcvik v Československu.

Více informací o projektu je možné získat na webových stránkách www.avitour.cz. Kontaktní osoba: Lukáš Konečný, tel.: +420 702 006 059, e-mail: lukas.konecny@avitour.cz.

LUACH 5778

■ Na sklonku srpna vyjde židovský diář – **Luach na rok 5778 (2017/2018)**. Obsahuje přehled židovských svátků a význačných dní, týdenní židovský i občanský kalendář, základní modlitby a požehnání v hebrejštině s českým překladem vrchního rabína Efraima Sidona a adresář židovských obcí a organizací v ČR a na Slovensku.

Luach 5778 bude v prodeji v Maiselově 18, Praha 1 (na rabinátě a v kanceláři FŽO ve 2. patře) a v redakci *Roš chodeš* (Izraelská 1, Praha 3, Nový židovský hřbitov) za 70 Kč. Při zaslání poštou bude k ceně účtováno poštovné.

Objednávky zasílejte do redakce *Roš chodeš* (poštou – Izraelská 3, Praha 3, či e-mailem na roschodes@sefer.cz) nebo na FŽO (poštou k rukám paní Aleny Kopecké, Maiselova 18, Praha 1, či e-mailem na alena.kopecka@fzo.cz).

Luach 5778 je též k dostání ve vybraných pražských knihkupectvích (Kalich v Jungmannově ulici, Knihkupectví Franze Kafky v Široké ulici, Oliva v Husově ulici a Academia na Václavském náměstí) za doporučenou cenu 100 Kč.

POZVÁNKA DO DĚČÍNSKÉ SYNAGOGY

■ V pátek **1. září** od 18 hodin se u příležitosti 110. výročí děčínské synagogy koná slavnostní koncert. V synagoze zahráje houslista Jaroslav Svěcený, na kytaru ho doprovodí Miroslav Klaus. Vstupné je 380 Kč. Srdečně zveme!

Máte-li zájem o účast, napište laskavě co nejdříve na e-mail zidovska.obec.decim@volny.cz.

ŽNO BRATISLAVA

V **auguste** srdečne blahoželáme našim členom, ktorý oslávi svoje narodeniny: pán Ing. Michal Bednár – 73 rokov; pán Juraj Drobný – 77 rokov; pán Ondrej Engel – 71 rokov; pani Mgr. Viera Fischerová – 74 rokov; pán Ing. Egon Gál – 77 rokov; pán Ing. Peter Guttmann – 60 rokov; pán Jacky Händler – 70 rokov; pani Eva Kozmová – 80 rokov; pani Žaneta Maklaková – 78 rokov; pani Mariana Maruniaková – 71 rokov; pani Mária Nemešová – 79 rokov; pán Miroslav Paluch – 65 rokov; pani Eva Reichová – 82 rokov; pán Ing. Juraj Stein – 70 rokov; pán Ing. Peter Szalai – 79 rokov; pani Laura Špániková – 95 rokov; pani Natália Tagerová – 84 rokov; pán Igor Zelina – 71 rokov, a pani Marína Žiaková – 55 rokov. Prajeme dobré zdravie, veľa šťastia a osobní pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečne blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **august** slávia sviatok svojich narodenín: pán Juraj Turčan, nar. 9.8. – 79 rokov; pani Mária Strelingerová, nar. 10.8. – 70 rokov; pán Ervín Dolný, nar. 14.8. – 68 rokov; pán Ladislav Welward, nar. 17.8. – 81 rokov, a pán Ivan Márer, nar. 18.8. – 77 rokov. Všetkým úprimne prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

S ľútosťou oznamujeme, že zomrela naša dlhoročná členka, pani Johanna Ambróšová. *Zichrono livracha.*

ŽO BRNO

V mesiaci **srpnu** oslaví své narodeniny: pani Milena Balbinderová, nar. 12. 8. – 82 let; pani Tereza Balbinderová, nar. 1. 8. – 32 let; pan Peter Fischer, nar. 29. 8. – 71 let; pan Benjamin Samuel Ondra, nar. 15. 8. – 21 let; pani Zuzana Prudilová, nar. 17. 8. – 62 let; pan František Redlich, nar. 9. 8. – 85 let; pan Tadeáš Natanel Selinger, nar. 13. 8. – 18 let; pani Milena Schwoiserová, nar. 12. 8. – 61 let, a pani Eva Solařová, nar. 18. 8. – 82 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO DĚČÍN

V **srpnu** oslaví narodeniny: pani Irena Dousková, nar. 18.8. – 53 let, a pan MUDr. PhD. Bohumil Skála, nar. 29.8. – 62 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO KARLOVY VARY

V **srpnu** oslaví narodeniny pan Jan Spira, nar. 17.8. – 83 let. Jmenovanému prajeme

hodně zdraví a osobní pohody. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO KOŠICE

V **auguste** oslaví narodeniny: pán Juraj Adamec – 65 rokov; pani Prof. Ing. Miriam Gálová, DrSc. – 82 rokov; pán PhDr. Ivan Kamenský – 76 rokov; pán Ľudovít Laufer 75 rokov; pán Tomáš Mittelmann – 70 rokov; pani MUDr. Judita Štecová – 87 rokov; pani PhD. Jana Teššerová – 69 rokov; pani Veronika Vargová – 90 rokov, a pani Irena Vasilková – 95 rokov. Prajeme dobré zdravie a veľa šťastia.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V **srpnu** oslaví narodeniny: pani Ing. Kateřina Burešová, nar. 9.8. – 67 let; pan Michal Abraham, nar. 10.8. – 67 let; pan Jindřich Steindler, nar. 11.8. – 94 let; pani Helena Mejstříková, a pani Marie Deličová, nar. 30.8. – 70 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **srpnu** oslaví životní jubileum: pani Marie Bínová, nar. 9.8. – 79 let; pan Jindřich Buxbaum, nar. 30.8. – 64 let; pani Simona Dorazilová, nar. 7.8. – 45 let; pani Jaroslava Gregorová, nar. 24.8. – 71 let; pani Miluška Ottová, nar. 19.8. – 74 let; pan Milan Hein 13.8. – 71 let, a pan Šimon Hrbek, nar. 30.8. – 22 let. Prajeme hodně zdraví a radosti do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **srpnu** oslaví narodeniny: pani Eva Košková, nar. 1.8. – 33 let; pani Eva Válková, nar. 5.8. – 88 let; pani Bc. Jana Šperlová, nar. 5.8. – 45 let; pani JUDr. Jindřiška Weiniger, nar. 6.8. – 66 let; pan Karel Šubrt, nar. 20.8. – 68 let; pan Radek Uhel, nar. 28.8. – 42 let; pani Anita Pecková, nar. 30.8. – 69 let, a pan Ing. Jiří Tanzer, nar. 31.8. – 80 let.

Všem našim jubilantům přejeme hodně zdraví, štěstí a spokojenosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **srpnu** oslavují narodeniny: pani Dagmar Bröderová, nar. 1.8. – 88 let; pani Eva Čepelková, nar. 15.8. – 83 let; pani Cecilie Dobíšová, nar. 17.8. – 90 let; pani Jana Dubová, nar. 30.8. – 91 let; pani Libuše Dudková, nar. 22.8. – 86 let; pan Pavel Král, nar. 1.8. – 92 let; pani Zuzana Ledvinová, nar. 5.8. – 87 let; pani Marianna Müllerová, nar. 16.8. – 97 let; pani Inna Rottová, nar. 22.8. – 82 let; pan Ota Sofr, nar. 7.8. – 85 let; pan Jindřich Steindler, nar. 11.8. – 94 let; pani Marieta Šmolková, nar. 10.8. – 96 let; pan Igor Wasserbeger, nar. 1.8. – 80 let, a pani Raja Žádníková, nar. 25.8. – 88 let. Všem přejeme pevně zdraví a pohodu do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

Dne 18. června zemřel ve věku 87 let pan Pavel Kohn. Se zesnulým jsme se rozloučili 2. července v obřadní síni NŽH. Obřad provedl vrchní zemský rabin Efraim Sidon.

Zichrono livracha!

ŽNO PREŠOV

V **auguste** oslaví svoje narodeniny: pán PaedDr. Peter Chudý – 67 rokov; pani Mgr. Ilma Mitrovčáková – 81 rokov; pani MUDr. Katarína Kriššáková – 66 rokov; pán Ing. Ladislav Havaš – 56 rokov; pán Ing. Denis Tomko – 46 rokov, a pán Ing. Albín Bazler – 69 rokov. Jubilantom prajeme z celého srdca všetko najlepšie, veľa zdravia a pohody v kruhu najbližších.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO RIMAVSKÁ SOBOTA

V **auguste** oslaví narodeniny: pán Tomáš Rybář, nar. 22.8. – 39 rokov. Prajeme tomto našemu členovi dobré zdravie, veľa šťastia a radosti v živote.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **srpnu** oslaví své narodeniny: pan Tomáš Pulc, nar. 20.8. – 48 let; pan Michal Lebovič, nar. 13.8. – 54 let, a pani Renata Becková, nar. 25.8. – 39 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V mesiaci **srpnu** oslaví narodeniny pani Renáta Lančová. Jmenované přejeme hodně zdraví a osobní pohodu.

Ad mea veesrim šana!

FRANCOUZSKÝ PREZIDENT ODSOUDIL ANTISEMITISMUS

Na 75. výročí deportace francouzských Židů z pařížského Zimního velodromu prezident Emmanuel Macron v neděli 16. července vyjádřil lítost nad rolí, jakou část jeho národa hrála během druhé světové války a holokaustu a zároveň přislíbil bojovat proti novému vzestupu antisemitismu. „Nikdy se nepodřídíme projevům nenávisti. Nikdy se nepodřídíme antisionismu, protože je to znovu stvořený antisemitismus,“ prohlásil Macron u památníku šoa na pařížském stadionu, známém jako Zimní velodrom, za přítomnosti izraelského premiéra Benjamina Netanjahua, francouzských přeživších a dalších účastníků. Prohlásil, že na masovém zatýkání Židů v Paříži a jejich nahnání na stadion během 16. a 17. července 1942 se podíleli jen francouzští policisté. „Žádný Němec do toho nebyl přímo zapojen,“ řekl. Během holokaustu zahynulo 77 tisíc francouzských Židů, většina z nich v Osvětimi.

TEROR V IZRAELI

V červenci došlo v Jeruzalémě k několika krvavým teroristickým útokům. V pátek 14. 7. brzy ráno začali v těsné blízkosti Chrámové hory tři teroristé střílet do hlídkujících policistů. Dva policisté Haniel Sitawe (30) a Kamil Shnaan (22), oba drúzského původu, byli těžce zraněni a zemřeli krátce po útoku. Policie poté ke vstupu do komplexu na Chrámové hoře nainstalovala detektory kovů. Zatímco mezinárodní společenství teror v blízkosti posvátných míst příkře odsoudilo, Hamás a organizace Islámský džihád ho oslavovaly. Fatah ho označil za izraelskou provokaci a schválil násilné palestínské demonstrace proti umístění detektorů, které vypukly v Jeruzalémě a stále pokračují.

Téhož dne o několik hodin později došlo k útoku na Olivové hoře ve východním Jeruzalémě, tentokrát zápalnou lahví. Lehce zraněni při něm byli tři lidé, mezi nimi i dvouměsíční holčička. O týden později, v pátek 21. 7. večer, zaútočil Palestinec na rodinu sedící u šabatové večeře v judské osadě Chalamiš. Zabil tři lidi, další zranil. (K teroru viz komentář na straně 21.)

ZEMŘEL ANTON B. NOSIK

V noci na 9. července zemřel na srdeční mrtvici ve věku jednapadesáti let Anton Borisovič Nosik, novinář, aktivista a zakladatel internetové žurnalistiky v Rusku.

Pocházel z intelektuální rodiny (s jeho matkou, V. Mochalovou, jsme otiskli

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Anton Borisovič Nosik. Foto archiv.

rozhovor v *Rch* 6/2017). V Moskvě vystudoval stomatologii, promoval roku 1989, o rok později přesídlil do Izraele, kde začal s novinářinou a sledoval od počátku světové internetové sítě. Z Izraele se zúčastnil společensko-politických diskusí na tehdejších fórech (Fidonet) a podílel se na rozvoji internetového zpravodajství. V roce 1996 sepsal spolu s Arkanem Karivem detektivní román o vraždě Jicchaka Rabina. Následujícího roku se vrátil do Ruska.

Stál u zrodu jednoho z prvních ruských blogů Večerní internet i serverů Gazeta.ru, Lenta.ru, Vesti.ru, NTV.ru (dnešní NEWSru.com) a Cursorinfo.co.il, vedl i projekt Rambler.ru. Tyto servery se staly zdrojem svobodných informací v Ruské federaci i dalších státech bývalého SSSR. A výčet jeho internetových aktivit tím zdaleka nekončí. Internet považoval za „ostrov svobody“ uprostřed Ruska a byl přesvědčen, že tuto roli bude mít i nadále, vzdor snahám o jeho omezení.

Stal se symbolem pro zastávce otevřené společnosti, roku 2013 se zúčastnil demonstrací na podporu vězňů členek skupiny Pussy Riot, Marije Aljochinové a Naděždy Tolokonnikovové. Kvůli sympatiím k Arménii a Republice Náhorního Karabachu byl v Ázerbájdžánu považován za personu non grata. Článek „Vymažte Sýrii z povrchu země“ z října 2015, v němž volal po zničení syrského režimu, mu vynesl pokutu půl milionu rublů (po-

zději sníženou na 300 tisíc). Přední ruští novináři ocenili v nekrolozích Nosikovu profesionální práci i optimistickou, přejícnou a přátelskou povahu.

RADIOHEAD V TEL AVIVU

Britská rocková skupina Radiohead zahrála v červenci 47 tisícům nadšených telavivských diváků. Koncertu předcházela kampaň britské odnože hnutí BDS, jejíž příslušníci vyzývali skupinu, aby své vystoupení v Izraeli odvolala. K nejprominentnějším zastáncům bojkotu patřil režisér Ken Loach. Frontman kapely Thom Yorke Loachovi důrazně odpověděl: „Hrát v nějaké zemi neznamená schvalovat politiku její vlády. Neschvalujeme Netanjahua o nic více než Trumpa, ale přesto hrajeme v Americe. Hudba, umění a věda spočívá v překonávání hranic, ne v jejich budování, v otevřenosti mysli, a ne uzavírání, ve společné lidskosti, v dialogu a svobodě vyjadřování. Snad to říkám jasně, Kene.“ Jak upozornil britský tisk, režisér Loach nejedná důsledně: ve stejnou chvíli, kdy žádal od skupiny Radiohead bojkot Izraele, jeho snímek *Já, Daniel Blake* se promítal v řadě izraelských kin. Vyjádření Loachovy producentky, že distribuční firma Wild Bunch prodala práva „nedopatřením“, bez vědomí režiséra Loache nebo jeho produkce, vzala brzy za své, když Loachův izraelský distributor Guy Shani namítl, že Loache i jeho producentku zná už dlouho a že od něj bez připomínek inkasují platby za filmy už od roku 1993. Ken Loach vyzval ke kulturnímu bojkotu Izraele také během letošního filmového festivalu v Karlových Varech.

(am, rjw, ztis.cz)

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta, a. s. Objednávky na bezplatné infolince České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007(16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p., oddělení periodického tisku Olšanská 38/9, 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prstc@cpost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o., P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 8. 2017.

Cena 20 Kč (0,90 €)